

Dars soati qisqarishi to'g'rimi?

Bunday o'ylab qarasak, keraksiz tushunchalar bilan o'quvchilarni chalg'ityapmiz, charchatyapmiz. Natijada maymunday qo'l siltab ketish, savodsizlik davom etmoqda.

5-bet

"Ibtidoiy tarbiyani rus maktablaridan boshlab bo'lmaydi..."

Farzand avvalo o'z milliy tilini bilmog'i, millatini anglamog'i, milliy g'urur va iftixorni o'zida tan-u joni, ruhi, ongi ila his etmog'i zarur. Ilm bo'lsa, ma'rifat bo'lsa, yangi g'oyalar tug'iladi, yangi imkonlar yaratiladi.

7-bet

Yangi o'quv fani: huquq va adabiyot

Toshkent davlat yuridik universitetida ham mazkur fanlar mutaxassislikdan kelib chiqqan holda "Huquq va adabiyot", "Navoiyning huquqiy qarashlari" tarzida o'quv dasturiga kiritildi.

11-bet

Kuch — bilim va tafakkurda

Marifat

1931-yildan chiqib boshlagan • e-mail: info@marifat.uz • 2020-yil 26-avgust, chorshanba № 30 (9303)

Xalq ziyolilari gazetasi

Zulmatdan nur sari yoxud "oqsayotgan" farmon-u qarorlar



Bugun yurtimizda har bir inson e'zozda, e'tiborda, deb bong uramiz. Sog'-u nogironning jamiyatda birday o'z o'rniga ega bo'lish imkoniyati bor, deymiz. Chindan ham shundaymi? Ushbu materialni tayyorlash doirasida so'rovnomaga o'tkazar ekanmiz, ayrim odamlarning "nega bu mavzuda maqola yozyapsiz, nogironlar kuniga hali bor-ku", degan og'riqli hayratomuz fikrlariga ham duch keldik... Nahot imkoniyati cheklangan insonlar haqida faqat bayramlardagina eslasak?!

Nogiron yurtdoshlarimizga shodiyona kunlari chiroyli bayram dasturxonini, turli ko'ngilochar dasturlar, sovg'alaru hadyalar tashkillashtiramiz-u, ammo ularning ichki olamiga nazar tashlashga shoshilmaymiz. Bu borada hatto Prezidentimizning

ham bir emas, bir nechta topshiriqlari amalga oshirilmay qolib ketmoqda! Keling, mavzu doirasida yig'ilgan fikr-mulohazalarni birgalikda ko'rib chiqamiz.

3-bet

Qizil qirg'inning buyuk qurboni

31-avgust — Qatag'on qurbonlarini yod etish kuni



8-9-betlar

O'qituvchi nimani o'ylaydi?



“O'zbek tili bo'yicha eng yaxshi videodars” uslubiy-ijodiy ishlar respublika tanlovi e'lon qilinibdi. G'oliblar pul mukofoti bilan taqdirlanar ekan. Kularingni ham, yig'laringni ham bilmaysan. Ona tili darslarini qisqartirib bir qancha trillionni tejab, yutuqqa atigi 20 million tikib tanlov o'tkazilgani bilan ona tili yuksalib qolarmidi?!

Go'zal PINYAZOVA

O'qituvchiga metod yoki uslub o'rgatilmaydi. Yosh pedagoglar toki o'z uslubini topgunga qadar katalarning darslarini kuzatib, tajriba oshiradi. Dars kuzatish jarayonida har doim nimadir yangilik, tajriba o'rganish mumkin. Lekin ustozlarning aksariyati bu ishga erinadi. Intilish bo'lmasa, natija ham bo'lmaydi.

Shoira BOZOROVA

Ota-onalarning aksariyati maktab ochilishi tarafdori. Bolalarini maktabga kuzatib, ko'chama-ko'cha yurishni, o'tirish-u gaplarga borishni xush ko'radi. Yomon tomoni, o'quvchilar virus tashuvchilar ekan. O'qituvchilarning ko'pchiligida asab bilan bog'liq kasalliklar bor. O'qituvchining kasallik yuqtirib olish ehtimoli uyda o'tirgan onalardan ko'ra ming marta baland.

Sanobar TO'RAQULOVNA

Menda oliy ta'lim tizimida ishlaganim uchun xalq ta'limida bo'layotgan yangiliklar bo'yicha savollar paydo bo'lmoqda. Ona tili fani dars soatlari-ning qisqargani sabab ko'pchilik o'qituvchilar dars soati kamayib ketganidan norozi. Agar shunday bo'lsa, hozir pedagoglar tayyorlashni haddan tashqari ko'paytirishdan nima naf?

Ismoil SAIFNAZAROV

Bizni internetda ham kuzating!

www.marifat.uz

/marifat.uz

@marifatziyo



Maktablar qachon ochiladi?

Har yili ayni kunlar maktabga tayyorgarlik, o'quv yilini boshlash bilan o'tardi. Butun dunyoga xavf solgan COVID-19 pandemiyasi natijasida bu safar pedagoglar va ota-onalarda turli savollar paydo bo'lyapti. Kecha O'zbekiston axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligida Xalq ta'limi vaziri Sherzod Shermatov, Sog'liqni saqlash vazirligi huzuridagi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik agentligi direktori Bahrom Almatov ishtirokida matbuot anjumani bo'lib o'tdi. Unda mutasaddilar joriy o'quv yilining boshlanishi bilan bog'liq tartiblar va shu mavzudagi ko'plab masalalar to'g'risida jurnalistlarning savollariga javob berdilar.

— Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining fikricha, koronavirus bilan bog'liq vaziyat ikki yilgacha davom etish xavfi bor, shuning uchun maktablar faoliyatini qayta tiklashga oid qaror o'quvchilar, pedagoglar va ota-onalarning sog'lig'ini o'ylagan holda qabul qilinishi lozim, — dedi Xalq ta'limi vaziri Sherzod Shermatov. — Har bir ota-ona o'zining sharoitidan kelib chiqib, farzandini an'anaviy ravishda maktabga yuborishi yoki uyda qolib, onlayn shaklda o'qitish yuzasidan mustaqil qaror qabul qilishi kerak. Ota-onalarning fikrini bilish va undan kelib chiqib, ta'lim jarayonini tashkil etish maqsadida Xalq ta'limi vazirligi tomonidan yangi — 2020/2021-o'quv yilini boshlash borasida maktablarda so'rovnoma tashkil etildi.

Ma'lumki, Xalq ta'limi vazirligi maktablarning yangi o'quv yilidagi faoliyatini boshlashi bo'yicha 3 ta senariyni ilgari surgan edi: 1) an'anaviy maktabni ochish; 2) onlayn maktab orqali o'qitish; 3) aralash(gibrid) senariy — ham an'anaviy, ham onlayn. “Telegram” orqali deyarli 1 mln foydalanuvchi qatnashgan so'rovnomada 70 foiz ota-ona bolasi sog'lig'idan xavotirda bo'lib, uyda o'zi onlayn o'qitishi mumkinligi, 30 foizi esa pandemiya sharoitida ham farzandini maktabga yuborishini bildirgan.

Kecha ushbu so'rovnomalar

orqali ota-onalarning fikridan kelib chiqib, faqat 3-senariy, ya'ni ota-onalarning o'zlariga tanlash huquqini berish eng optimal variant ekani XTV tomonidan ma'lum qilindi. Shuningdek, karantin qoidalarining yumshatilishi kasallik holatlarining ortishiga olib kelishi mumkinligi, bemorlarni davolashga ham qo'shimcha vaqt talab etilishi kerakligi hamda o'qish boshlanishidan avval ularni davolab, kamaytirish muhimligi kabi omillar inobatga olinib, bu yilgi o'quv yilini 14-sentabr — dushanba kundan boshlash taklif sifatida kiritildi. Sinov tariqasida virus tarqalmagan, xavfsiz hududlardagi ba'zi kichik maktablarni 7-sentabrdan ochish rejalashtirilgan.

Anjumanda maktablarda sanitariya talablariga rioya qilish, tibbiy xizmatni yaxshilash, ijtimoiy masofa saqlashga rioya qilish bilan bog'liq bir qancha savollar ham o'rta ta'lim tashlandi. Bunga javoban maktabga o'quvchilarning bir vaqtda kelmasligi, kirayotganda har bir bolaning harorati o'lchanishi, barcha darslar bir sinfxonada o'tilishi, tanaffusda xonalar shamollatilishi, o'quvchilarga ijtimoiy masofani saqlashni tushuntirish kabi qator talablar ishlab chiqilib, joylardagi barcha maktablarda ijrosini ta'minlash choralari ko'rilayotgani ma'lum qilindi.

Zilola MADATOVA,
“Ma'rifat” muxbiri

Yangicha yondashuvdagi yangi darsliklar

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi Xalq ta'limi vazirligi, Respublika ta'lim markazi bilan hamkorlikda darsliklarni tayyorlash va nashr etish jarayonini yoritish maqsadida ommaviy axborot vositalari xodimlari ishtirokida “KOLORPAK” MChJ, “CREDO PRINT GROUP” MChJ hamda “O'zbekiston nashriyot-matbaa ijodiy uyida press-tur tashkil etildi.



Darsliklar ta'lim jarayonining asosini tashkil qilishi barchamizga ma'lum. U qancha sifatli, zamon talablariga mos, puxta tayyorlangan bo'lsa, o'quvchi shuncha chuqur bilim oladi. Hozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarini darsliklar bilan ta'minlash yuzasidan jiddiy izlanishlar olib borilmoqda. Jumladan, 2020/2021-o'quv yili rejasiga asosan 1-, 4-, 5-sinflar uchun jami 558 nomdagi darslik va o'quv-metodik qo'llanmalar chop etilishi rejalashtirilgan. Shundan: 346 nomda — umumta'lim maktablari uchun; 160 nomda — imkoniyati cheklangan bolalar uchun; 52 nomda — multimedia ilovalari, 346 nomdagi (27,9 mln) darsliklarning 118 nomdagisi (34,1 foiz) original maketlar va 228 nomdagisi (65,9 foiz) tarjima maketlar hisoblanadi.

Yangi o'quv yilda 1–9-sinflar uchun “Tarbiya” fani kiritilganidan xabarimiz bor. Press-tur ishtirokchilari odobnoma, vatan tuyg'usi, milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari hamda dunyo dinlari tarixi fanlarini birlashtirgan “Tarbiya” darsliklarini nashr qilish jarayoni bilan tanishdi.

— Tarbiya fani “Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari” g'oyasi asosida tayyorlangan. Uning asosiy maqsadlaridan

ko'nikmalar” joriy qilindi. Darslik orqali o'quvchiga bilim berishdan tashqari, unda ko'nikma shakllantiriladi. Yangi fan darsliklaridagi amaliyotga yo'naltirilgan mashg'ulotlar va mavzular o'quvchida muvaffaqiyat motivlarini uyg'otadi. Faol fuqarolik pozitsiyasi shakllantiriladi. O'quv fani mohiyati 50 foiz nazariy, 50 foiz amaliy asosga qurilgan. “Tarbiya” darsliklarida “role-model”, ya'ni “namuna keltirish” zamonaviy pedagogik metodidan unumli foydalanilgan.

5-, 8-, 9-sinf o'quvchilari 2020/2021-o'quv yilida yangilangan “Informatika” darsliklarini qo'lga oladi. Informatika — axborot texnologiyalari qurshovida voyaga yetayotgan yangi davr bolalarining eng sevimli fanlaridan biri desak adashmagan bo'lamiz.

— Ma'lumotlarga qaraganda, o'quvchilar 1-sinfidan 11-sinfgacha 11 ming soatdan ziyod vaqtini maktabda o'tkazar ekan. Bu vaqt ichida 7 mingga yaqin mavzu o'qiydi. Xo'sh, aytinch, shularning qanchasi o'quvchiga kelajakda kerak bo'ladi? Avval darsliklar o'quvchilarda faqat nazariy bilimlarni shakllantirishga qaratilgan edi. Biz darslikka iloji boricha o'quvchining ertangi kunda asqotadigan mavzularni joylashtirdik. Yangilangan informatika darsligidan maqsad o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish va ularni kasbga yo'naltirishga qaratilgan, — deydi darsliklar loyihasi rahbari Dadajon Sayfurov.

Darsliklar innovatsion yondashuv asosida tayyorlandi. Ulardagi ta'limiy o'yinlar, mashqlar, masalalar va topshiriqlar o'quvchilarda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirildi. Yangilanayotgan darsliklarning yana bir qulay tomoni shuki, ularga QR kod joylashtirilgan bo'lib, o'quvchilar kodni skanerlash orqali mobil telefonida darslikning elektron nusxasini o'qish, mavzuga oid qo'shimcha materiallarni qo'lga kiritish imkoniga ega bo'ladi.

Humoyun QUVONDIQOV,
“Ma'rifat” muxbiri

V.GRANKIN olgan suratlar.



biri maktab o'quvchilarini ijtimoiy hayotga tayyorlash, ularda ma'naviy axloqiy fazilatlarini rivojlantirish, — deydi Respublika ta'lim markazi direktori Shuhrat Sattorov. — “Tarbiya” darsliklarining shu mazmundagi avvalgi darsliklardan farqlari shundaki, ularda ilk marotaba XXI asr ko'nikmalari deb nom olgan “yumshoq

Zulmatdan nur sari

yoxud "oqsayotgan" farmon-u qarorlar

(Davomi. Boshi 1-betda.)

"Davlat idoralari bizni ishga olmaydi..."

Maqola yuzasidan avvalo Respublika ko'zi o'jizlar jamiyatiga murojaat qildik. Biz bilan bog'langan Jamiyat xodimi tizimda amalga oshirilmay qolib ketayotgan qaror va qonunlar taylagini e'tirof etdi. Shundan so'ng ijrosi "oqsayotgan" muhim hujjatlardan birini bizga taqdim etdi.

Ma'lum bo'lishicha, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonining ijrosi uch yildagi sust kechmoqda. To'rt bo'lim, 51 bandedan iborat ushbu muhim hujjatda bir qator masalalar belgilangan. Jumladan, nogironligi bo'lgan shaxslarning turmush darajasi va sifatini yaxshilash, ularga tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish va reabilitatsiya samaradorligini oshirish, ta'lim olish, ularning maxsus kasbiy tayyorgarligi va qayta tayyorgarligi tizimini takomillashtirish, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslar ishga joylashtirilishini ta'minlash kabi masalalar, ularning ijrosiga mas'ul idora va tashkilotlar belgilangan. Xo'sh, topshiriqlar qay darajada bajarildi?

Abbos RAHMATOV, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi magistranti:

— Yevropa yoki ummonorti davlatlaridagi imkoniyati cheklangan odamlar, ayniqsa, ko'zi o'jizlar hayotini ko'p kuzatganman, ular xohlagan kasbida bemaolol ishlay oladilar. Huquqshunoslikmi, iqtisodmi, qaysi soha bo'lsa ham. Bizda esa shu sohalar bo'yicha oliy ta'lim dargohini bitirgan bo'lsangiz ham ishga olmaydi. Jahonda ko'zlari o'jiz yoki boshqa xil nogironligi bo'lishiga qaramay shuhrat qozongan kuchli siyosatchilar, harbiylar va boshqa soha vakillari ko'p kuzatilgan va hozir ham mavjud. Qani edi bizlarga ham imkon berilsa-yu, o'zimizni ko'rsata olsak... Afsus, davlat idoralari bizni ishga olmaydi...

Nogironligi bor insonlarning davlat tashkilotlariga ishonchi yo'q. Nega?

So'rovnomaga doirasida shunday fikrlarga ham duch keldik. Ya'ni odamlar ma'lum vaqtda tibbiy ko'rikdan o'tkaziladi va nogironlik guruhi qayta belgilanadi. Ammo shunday insonlar borki, ularning nogironligini sirtidan bilish qiyin emas. Shunga qaramay, ortiqcha ovoragarchilik bilan ko'rikdan o'tishga majbur. Sababi, universitetga hujjat topshirish, stipendiya, nafaqa olish kabi bir qator hollarda nogironlik to'g'risida ma'lumotnomaga so'raladi. Garchi holat kunday ravshan bo'lsa-



da. Bunday vaziyatlar ularning davlat tashkilotlaridan uzoqlashishiga sabab bo'lmaydimi?

Azizbek TOSHMIRZAYEV (Andijon):

— O'n to'qqiz yoshdaman. Bugungacha o'nta kimyoterapiya, to'rtta og'ir operatsiyani boshdan o'tkazdim. Avval ikki ko'zim, so'ng oyog'imdan ajraldim. Keyin esa o'pka saratoni deb tashxis qo'yildilar... uni-da yengdim. Shunga qaramay hech bir tashkilotga yordam so'rab bormaganman. Nega deganda, yugur-yuguri-yu ortiqcha qog'ozbozliklari menga yoqmaydi. Bundan tashqari ham sabablarim bor. Umuman olganda, ularning hech birini tizimli ishlaydi deb bilmayman.

"Universitetlardagi nogironlar bilan ishlash bo'limlari faqat nogironlar kuni arafasidagina ko'rinish beradi..."

Shu o'rinda yana bir kichik savol tug'iladi, ta'lim dargohlarida imkoniyati cheklangan yoshlar bilan ishlash bo'limlari mavjud. Ushbu bo'lim xodimlarining vazifasi o'zi nimadan iborat? Faqatgina bayramlarda tabriklashdanmi? Nega ularning faoliyati ko'zga ko'rinmaydi?

Xayrullo RUHITDINOV, Parkent tumanidagi 5-ixtisoslashtirilgan umumta'lim maktabi o'qituvchisi:

— Avvalo shuni ta'kidlash joiz, oliy ta'lim tizimida ko'zi o'jiz talabalar uchun imtiyozlar yo'q emas, bor. Masalan, qo'shimcha stipendiya mavjud. Hozir avvalgidan kamaysada, baribir qo'shimcha stipendiya saqlab qolindi. Yana yotoqxona olishda ham imtiyoz bor. Bularni e'tirof etmaslikning iloji yo'q albatta. Ammo shuni ham alohida aytish kerak, tizimda ko'zi o'jiz talabalarni o'qitish uchun maxsus dasturlar yo'qligi bizni ko'qinyaydi. Qolaversa, har bir chet el universitetlarida, hatto reytingi past bo'lganlaridayam nogironlar bilan ish-

lash bo'limlari bor va faol. Bizda ham yo'q emas. Ammo ular faqat nogironlar kuni arafasidagina ko'rinish beradi, boshqa payt esa jim...

So'rovnomaga o'tkazish mobaynida shuni ma'lum bo'ldiki, hech bir yerda brayl alifbosida hujjat chop etuvchi kompyuter xizmatlari mavjud emas. Universitetlarda bir donadan brayl alifbosi bo'yicha hujjat chop etuvchi maxsus printerlar o'rnatilsa va bir mutaxassis birkirtilsa, talabalarning boshqalar bilan barobar izlanishiga katta imkon yaratilgan bo'lar edi. Albatta, 5-10 talaba uchun buni yo'lga qo'yish erishday tuyilar, ammo nogironlar bilan ishlash bo'limi bu haqda o'ylab ko'rishsa, bo'lim qoshida bu ishni yo'lga qo'yish imkonini izlab ko'rishi mumkin-ku, shunday emasmi?

Shahzod HASANOV, mustaqil dasturlovchi:

— Toshkent axborot texnologiyalari universitetida o'qiganim bois bitiruv-malakaviy ishmini ko'zi o'jiz insonlar uchun foydalanishga birmuncha qiyin bo'lgan ayrim dasturlarni o'rganishga bag'ishlagan edim. Natijada OSM, Dot walker, Nearby explorer online kabi yo'l ko'rsatuvchi dasturlardan qulay foydalanishning o'zbekcha yo'riqnomasini ishlab chiqdim va amaliyotga tatbiq etdim. Shuningdek, ItHelp.uz telegram kanali hamda guruhi ochganman va unda muntazam ravishda ko'zi o'jizlar uchun mo'ljallangan turli xil dasturlarning foydalanish tartibini o'rgatib, yo'riqnomaga tuzib, kanalda ulashib boraman. Bilishimcha, ko'rish imkoniyati sust bo'lgan insonlarga yordam beruvchi faol dasturiy kanal hozircha faqat shu.

Guruhim a'zolari asosan talabalar. Ularni kuzata turib shunga amin bo'lganmanki, universitetlarda nogironlar bilan ishlash bo'limlarida brayl alifbosi bo'yicha texnik xizmat ko'rsatishni bemaolol yo'lga qo'ysa bo'ladi. Bunday kompyuter va printer ko'p mablag' talab etmaydi nazarda. Uni yaratuvchi mutaxassisni ham o'sha ta'lim dargohida tahsil oluvchi ko'rish imkoniyati cheklangan talabalar ichidan topish mumkin. Bu boshqa ko'zi o'jiz yoshlarning ham o'sha universitetda o'qishga ishtiyoqini oshiradi.

Xorij mamlakatlaridagi imkoniyatlarni orzu qilib...

Inson, avvalo, o'z faoliyatini nazorat qilsa, o'ziga yuklatilgan vazifaga sidqidildan yondashsa unga zanjirday bog'langan boshqa ishlar ham o'z-o'zidan tizimlashadi. Ammo afsuski, bugun Respublika ko'zi o'jizlar jamiyatini tizimli ishlayapti deya olmaymiz. Xorij mamlakatlaridagi imkoniyatlarni maqtaymiz-u o'zimizda hayotga tatbiq etgani urinmaymiz ham deyarli. Nega aksariyat imkoniyati cheklangan insonlarning davlat idoralarga murojaat qilishga hafsalalari yo'q, bu ishonchsizlikdanmi yoki boshqa sabab?.. Savollar ko'p, javoblar esa...

Shokir PANJIYEV, Qashqadaryo viloyati 18-ko'rish bo'yicha imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan davlat ta'lim muassasasi ingliz tili o'qituvchisi:

— Bir necha yil avval Malayziyaning "Index Braille Technology Sys" onlayn kursida tahsil oldim. Bir yarim yil mobaynida trenerimiz Anna Laudan imkoniyati cheklanganlar uchun texnik xizmat ko'rsatishning barcha turlarini o'rgandim. Mashg'ulotlar so'ngida muvaffaqiyatli va faol ishtirok etganim bois menga brayl alfaviti hujjatlar chop etuvchi maxsus printer yuborildi. Endilikda ushbu jihoz orqali rasmiy nashrlarimizning ko'zi o'jiz insonlar o'qishi uchun mo'ljallangan variantini yaratishni rejalashtirganman. Keyinchalik maxsus bosmaxona ham tashkil etmoqchiman. Buni amalga oshirish uchun, albatta, mablag' lozim. Mablag' topishga esa vaqt kerak, homiy kerak.

Bungacha "Dictionary in Braille", sinov tariqasida Toshkentdagi ko'zi o'jizlar maktabining biriga 5-6-7-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan "Light up" kitoblarni hammualiflikda tayyorlaganman. Endilikda ushbu kitobni butun respublikaga tarqatish ustida ishlayapmiz. Yana ko'p loyihalar rejada bor, ammo hammasi borib pulga taqaladi, afsuski. Ko'zi o'jizlar jamiyati esa moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlashga o'jiz, sababi u o'zini o'zi moliyalashtiruvchi nodavlat-notijorat tashkilot hisoblanadi. Muammolarimizni kimga ochiq aytishni ham bilmaymiz... shu sabab boshqa tashkilotlarga murojaat qilishdan ko'ra mustaqil faoliyat yuritishga intilishni afzal ko'ramiz. Balki kelajakda biz ham xorij mamlakatlaridagi imkoniyatlarga ega bo'larmiz...

So'rovnomaga jarayonida brayl alifbosidagi adabiyotlarning, xususan, diniy kitoblarning yetishmasligi, AOKAning to'xtab qolgan "Ko'ngil ko'zi" loyihasi, shuningdek, yirik tadbirkorlikni yo'lga qo'yishda, kredit olishda imkoniyati cheklangan insonlarga imtiyozlarning kamligi to'g'risida ham fikrlar kelib tushdi. Pandemiya chekingach, bu ishlar alohida e'tibor qaratilishiga umid qilamiz.

Yulduz O'RMONOVA

Qo'shrabotda matematika maktabi bor!

Iste'dodli bolalar — mamlakatning oltin zaxirasidir, ular o'zlarining oilalaridan uncha olis bo'lmagan joylarda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lsalar ayni muddao. Tumanda 90- matematika faniga ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabi tashkil etilishi esa ushbu maktabning istiqboli yorug', faoliyati bardavom bo'lishini ta'minlaydi.

Matematik ta'limning birinchi navbatdagi vazifasi fikrlashni rivojlantirishdan iborat. Uning yakuniy natijasi fikrlash qobiliyati rivojlangan yoshlardir. Bunday yoshlar respublikamiz taraqqiyoti uchun juda zarur.

Albatta, har bir hududning o'ziga xos va mos, mamlakat rivojiga qo'shadigan hisssasi, ulushi bor. Va aynan ana shu o'ziga xoslik shu hududni elga tanitadi, butun mamlakatga mashhur qiladi.

Ta'kidlash kerakki, Qo'shrabot zaminini aynan matematika sohasida alohida iqtidor egalari tarbiyalaydigan ulkan salohiyat, tajriba va imkoniyatlarga ega tumanlardan biridir. Zero, Qo'shrabot zaminidan matematika sohasida 2 nafar akademik, 13 nafar professor va fan doktori, 40 dan ziyod fizika-matematika fanlari nomzodi yetishib chiqqan.

Akademik Toshpo'lat Shirin-qulov (1937–2009), akademik Saidahmad Laqayev, professor Faxridin Badalov (1937–2008), Xalqaro pedagogika fanlari akademiyasi muxbir a'zosi, professor Obloqul Quvondiqov, professorlar Xayrulla Xudoynazarov, Akram Nishonov, Olim Do'smatov, Abduvali Qarshiyev, Ravshan Indiaminov, Ermamat Sattorov kabi tanliq matematiklarni nafaqat Respublikamiz-

da, balki xorijda ham hurmat bilan tilga olishadi.

5 nafar qo'shrabotlik matematika fani o'qituvchilari davlat mukofotlari bilan taqdirlanganligi ham bejiz emas, albatta. Jumladan, 1-darajali "Sog'lom avlod uchun" ordeni sohibi Qobil Muxsayev, "Mehnat shuhrati" ordeni sohibi Abdusodiq Hubbimov, "Shuhrat" medali sohibi Zavra Erkaboyeva, "Mehnat shuhrati" ordeni sovrindorlari Azbiddin Nazarov, Abdumomin Mardonov ham aynan Qo'shrabot zaminining faxriy matematiklari sanaladi.

Birgina O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi a'lochisi To'raqul Rizametov o'quvchilari orasidan 20 dan ziyod fan nomzodi yetishib chiqqan, Azamat Toshpo'latov, Qo'shboq Hotamov kabi mohir matematika o'qituvchilarining ko'plab shogirdlari viloyat va respublika fan olimpiadalarida faxrli o'rinlarni egallab kelmoqda.

Bugungi kunda tuman maktablarida 279 nafar matematika fani o'qituvchisi dars berib kelmoqda. Ulardan 5 nafari oliy, 36 nafari 1-, 83 nafari 2-toifaga ega.

Birgina "Qovunchi" mahallasidagi maktablarning bitiruvchilari orasidan ikki tuman hokimi (To'liboy Ostonov, Bahodir Yusupov), fizika-matematika fanlari bo'yicha 2 nafar fan doktori va 8 fan nomzodi yetishib chiqqan.

Sir emas, bugun dunyo iqtisodiy siyosatida yetakchi o'rinlarga chiqib olgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, tibbiyot, biologiya, raqamli iqtisodiyot va boshqa ko'plab

chiqarishdan tiyilishga sabab bo'ladi, masala mohiyatiga chuqur kirish, tizimli tahlil va yondashuvlarga olib keladi.

Aynan shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-iyulda "Matematika ta'limi va fanlarini yanada rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi-

ning V.I.Romanovskiy nomidagi Matematika instituti faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2020-yil 7-mayda esa "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari qabul qilindi. Zotan, Muhammad al-Xorazmiy, Ahmad Farg'oni, Abu Rayhon Beruniy, Mirzo Ulug'bek singari ulug' ajdodlarimiz tamal toshini qo'yan matematika fanini rivojlantirish, mamlakat

taraqqiyoti istiqbolini belgilaydigan eng muhim omillardan biridir.

Eng muhimi, qarorda umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida matematika fanlarini o'qitish sifatini oshirish, hududlarda matematika faniga ixtisoslashtirilgan maktablar faoliyatini rivojlantirish hamda har bir tumanda matematika fanini chuqurlashtirib o'qitishga ixtisoslashtirilgan maktablarni

bosqichma-bosqich tashkil etish belgilab berildi.

Mazkur qaror ijrosini ta'minlash maqsadida sobiq Qo'shrabot qishloq xo'jaligi kasb-hunar kolleji bazasida 90-matematika faniga ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabini tashkil etish va davlat ro'yxatidan o'tkazish to'g'risida tuman hokimi qarori qabul qilganligi esa ayni muddao bo'ldi.

Matematiklar yurti bo'lgan, o'ziga xos matematika maktabi yaratgan o'nlab olimlarga ota yurt bo'lgan Qo'shrabot xalqi bu xushxabarni katta quvonch bilan kutib olgani shubhasiz. Chunki endi Respublikamizning turli oliy ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan qo'shrabotlik matematik olimlar va tumandagi mohir matematika fani o'qituvchilari hamkorlikda ixtisoslashtirilgan maktabga ilmiy-uslubiy yordamlar ko'rsatib, mahorat darslari o'tib, olimpiada g'oliblari, dasturchilar, amaliy matematika va raqamli iqtisodiyot bo'yicha yetuk mutaxassislar tayyorlashga o'zlarining munosib hissalarini qo'shadilar.

Xullas, shu yangilik sabab Qo'shrabot matematika maktabining istiqboli bardavom bo'ladigan bo'ldi. Kelajakda bu maktab bitiruvchilari orasidan Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi davlat mukofotiga sazovor bo'ladigan matematiklar yetishib chiqishiga ishonchimiz komil.

Abduxolliq ARZIQULOV,
SamDU dotsenti
Doniyor RASULOV,
Qo'shrabot tumanidagi
9-maktab direktori



sohalar rivoji aynan matematik yondashuvlar, uning ushbu sohalariga samarali tatbiqi natijasida ro'y bermoqda. Zero, matematika — barcha fanlarning otasi. Bugun hayotimizning barcha jabhasida, hattoki, madaniyat, sport sohalarida ham matematik tahlillarsiz ularning natijadorligini aniqlashimiz qiyin kechadi. Ushbu fanning rivoji, uning boshqa fanlar orqali sohalariga tatbiqi yuzaki xulosalar

Sinab ko'ring

Karra jadvalini oson o'rgating

Boshlang'ich ta'limning muhim tomoni o'quvchilarda ongli va mustahkam hisoblash malakalarini shakllantirishdir. Matematika taalluqli ko'pgina masalalar boshlang'ich sinflardayoq puxta o'zlashtirilishi kerakki, o'quvchilar ongida butun umr saqlanib qolsin.

Matematik bilimlarning asosi — karra jadvalini yaxshi o'zlashtirishga erishishdir. Karra jadvalini bolalarga tanishtirganda, uning ahamiyatini hayotiy misollar yordamida tushuntirish, umr davomida kerak bo'lishi, buning uchun uni yaxshilab o'rganib, yodlab olish kerakligini uqtirish lozim.

Karra jadvalini o'rganishda didaktik o'yinlar va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirishga katta yordam beradi.

Pedagogik tajribamdan kelib chiqib, ko'paytirish jadvalini yod olish uchun quyidagi usullarni tavsiya qilaman:

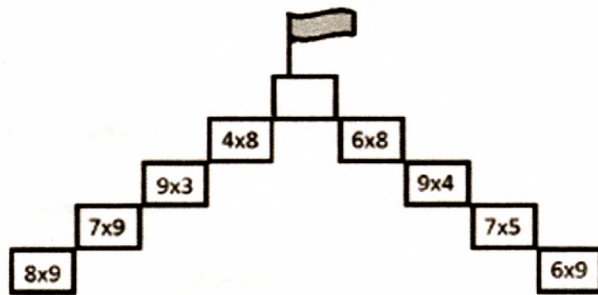
1. **"Zanjir"** o'yinida sinf uch guruh bo'linadi. O'qituvchi jadvalning istalgan joyidan aytadi, birinchi guruh o'quvchilari navbat bilan ketma-ketlikda ko'paytirish jadvali zanjirini hosil qiladilar. Xato javob bergan o'quvchi zanjirini uzgan hisoblanadi. Shu zaylda har bir guruh zanjir hosil qiladi. Zanjirda uzilish qayd etmagan yoki kamroq xato qilgan guruh g'olib hisoblanadi va rag'batlantiriladi.

2. **"Besh qadam"** o'yinida uch nafar o'quvchi doska oldiga chiqariladi.

O'qituvchi yoki bir o'quvchi jadvalning turli qismlaridan tasodifiy ko'paytuvchilarni aytadi, birinchi to'g'ri javob bergan o'quvchi bir qadam oldinga chiqadi. Shu zaylda besh qadam bosgan o'quvchi marraga yetib kelgan hisoblanadi. Ushbu o'quvchi g'olib bo'ladi.

3. **"Raqamlar so'zlaydi"**. Bunda ikki o'quvchi o'rtaga chiqariladi. O'quvchilarga ko'paytma sonlar yozilgan qog'ozchalar ko'rsatiladi. Masalan, 42, 56, 81 va hokazo. O'quvchilar ko'paytuvchilarni topishlari kerak. Mos ravishda 6 va 7, 8 va 7, 9 va 9 kabi. Eng ko'p to'g'ri javob topgan o'quvchi g'olibdir.

4. **"Topag'on"** o'yinida o'quvchilar navbat bilan tanlab olinadi, so'ngra ko'paytuvchi va ko'paytma aytiladi. O'quvchi esa ifodadagi ikkinchi ko'paytuvchi qismni aniqlashi lozim. Masalan, ushbu so'zlar orqali "Bir son o'yladim, uni 9 ga ko'paytirdim, natija 72 bo'ldi" yoki "Bir son o'yladim, uni 7 ga ko'paytirdim, natija 35 chiqdi" kabi. O'quvchilar esa javob tariqasida ushbu berilgan misollardagi mos ravishda 8 va 5 javoblarni aytganda "topag'on" hisoblanadi.



5. **"Olma teramiz"** metodida o'quvchilar uch guruhga bo'linadi. Doskaga olma daraxtining qog'ozdan yasalgan shakli o'rnatiladi va olmalar osiladi. Olmalar ortiga sonlarning ko'paytirish jadvallari yozilgan bo'ladi. Masalan, 3×4 , 6×2 , 7×8 va hokazo. Uch guruhdan o'quvchilar navbat bilan chiqib, olmani oladi va orqasidagi ko'paytma ifodaning javobini aytadi. To'g'ri topilgan ifoda uchun berilgan olmalar har bir guruhning o'z savatlariga solinadi. Noto'g'ri berilgan javoblarga uchun olmalar berilmaydi. Shu tariqa olmalar tugaguncha o'yin davom etadi. Yakunda eng ko'p olma tergan guruh aniqlanadi.

6. **"Zinama-zina"**. O'quvchilardan ikki nafari doska oldiga taklif etiladi. Ko'rgazmalardagi zinalarda ko'paytma

ifodalar yozilgan bo'ladi. Misollar soni ikkala o'quvchi uchun teng bo'lgan holda, ular turlichadir. Har ikkala o'quvchidan jarayonni bir vaqtda boshlashi talab etiladi. Barcha zinalardagi misollarni tez va to'g'ri bajargan o'quvchi marraga yetib kelgan sanaladi.

Bunday didaktik o'yin va metodlardan foydalanish o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirib, karra jadvalini tez va oson yod olishiga yordam beradi, ta'lim samaradorligini oshiradi. O'yin vositasida o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishi osonlashadi. O'g'il-qizlar darslarga puxta hozirlik ko'rishga intiladilar.

Azzatjon AZIMOVA,
Xonqa tumanidagi 40-maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Siz nima deysiz?

Dars soati qisqarishi to'g'rimi?

O'rmonda daraxt tagida tushib yotgan yong'oqlarni ko'rib qolgan maymun tezda ularni bir joyga yig'ib, olib ketmoqchi bo'libdi. Yong'oqlarni hovuchlab hammasini olaman desa bittasi tushib ketadi, amallab uni olaman desa boshqasi tushib ketadi. Qancha urinsa ham yong'oqlarning hammasi maymunning hovuchiga joylanmas ekan. Asabi dosh bermagan maymun achchig'idan yong'oqlarning hammasini tashlab ketvoribdi. Maktablarda ona tili va adabiyot fanining o'qitilishi ham "maymun hovuchiga sig'magan yong'oq"dek tuyuladi, o'qituvchi jamiki grammatik qoidalarini o'qitib ulgurishi mushkul.

O'quvchiga bilim berish maqsadida belgilangan har bir fan va dars soatining o'z maqsad-vazifasi bor. Ona tili fanining vazifasi, sodda qilib aytganda, o'quvchilarni xatosiz yozish va chiroyli gapirishga o'rgatishdir. Xo'sh, biz bunga qay darajada erishmoqdamiz? O'quvchilarning savodxonlik darajasini bilasiz. Shuningdek, nutqi ham maqtanadigan emas. Buning asosiy sabablari nimada?

Birinchidan, ona tili darslarida shunchalik ko'p tushunchalarni bermochi bo'lishimiz. Eng qizig'i, bu tushunchalarning 70 foizdan ko'prog'i bizning maqsadlarimizga mos emas. Ularsiz ham savodli bo'lish, chiroyli gapirish mumkin. Buncha ko'p tushunchalar oldida o'quvchi maymunning holiga tushib, qo'l siltayapti. Misol keltiraman: o'zi birgina tovush, talab qilinadigan tushunchalarga e'tibor qaratib: *unlimi-undosh, jaranglimi-jarangsiz, portlovchimi, sirg'aluvchini, titrovchimi, til oldimi, til orqami, o'rta tormi, o'rta kengmi, yuqori tormi, yuqori kengmi, lab-labmi, lab-tishmi, burun tovushimi,*

bo'g'izmi? Xullas, shunga o'xshash yana o'nlab tushunchalarni bilish talab etiladi. Bu birgina tovushga qo'yiladigan talablar. Biror so'z turkumiga yoki gapga qo'yiladigan tushunchalarni sanash qiyin. Nima qilmoq kerak? Dastur talabi, darsliklar holati shunday deb o'qityapmiz. Adashib ketgan, lekin adashganini bilmagan yo'lovchimiz, go'yo. Bunday o'ylab qarasa, keraksiz tushunchalar bilan o'quvchilarni chalg'itaymiz, charchataymiz. Natijada maymunday qo'l siltab ketish, savodsizlik davom etmoqda.

Ochig'i, bu tushunchalarni bilish faqat OTMlarga kirish testi uchunгина kerak bo'lib turibdi. Shu o'rinda, ta'kidlamochimanki, ona tilidan OTMlarga kirish imtihonlarida test o'rni yonalishiga qarab diktant va inshoni joriy etish kerak. Shundaygina savodxonlik yaxshilanishi mumkin. Aytaylik, 70 foiz tushunchalardan voz kechsak, o'rni nima o'qitamiz? Qanday o'qitamiz?

"O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari" savod chiqarish uchun bizga asos-

iy dastur bo'lmog'i kerak, shuningdek, o'zbek tilining imlo lug'ati hamda o'zbek tilining izohli lug'ati ona tili fani maqsadiga erishish yo'lida asosiy manba bo'lmog'i lozim.

Hozir ushbu lug'atlar bilan deyarli ishlanmaydi. Ayniqsa, izohli lug'atni topish mushkul. Tezda o'quvchilar uchun saralangan izohli lug'at nashr ettirib, maktablarga darsliklarday yetkazilsa yaxshi bo'lar edi.

Darslarni amaliy mashg'ulotlarga keng o'rin bergan holda olib borishni taklif qilaman. Bundan ancha yillar oldin "O'zbek tilining doimiy anjumani" har yili o'tkazilar edi. Anjumanda o'zbek tilining muammolari to'g'risidagi taklif va istaklar muhokama qilinardi. Men ham ikki marta anjuman ishtirokchisi bo'lganman. 1997-yili Toshkentda o'tkazilgan anjuman "Matn tuzish" masalasiga qaratilgan edi. Sho'ba yig'ilishida "O'quvchilarga matn tuzdirish tajribasidan" mavzusida chiqish qilganman. Demoqchimanki, darslarda amaliy mashg'ulotlarni ko'paytiraylik, faol dars jarayoniga o'quvchini olib kiraylik, darsda o'quvchi tinglovchi emas, balki ijrochi bo'lsin! Biz o'qituvchilar yetaklovchi bo'lib boshqarib turaylik.

Masalan: "Erta bahor. Gullarni parvarishlab tursam, turnalarning "qurey-qurey"si eshitilib qoldi. Men turnalarga... qarayman". Nuqtalar o'rni hamma o'quvchi o'ziga yoqqan, ma'qul iborani aytadi. Albatta, o'qituvchi boshlab beradi: *sog'inib qarayman*. O'quvchilar esa "tikilib, hayratlanib, sog'inib-sog'inib, hayajon bilan, butun vujudim bilan, havas bilan, tikilib, ko'zlarim tolguncha, ovozlari eshitilmay qolguncha, tabas-

sum bilan, xo'rsinib, sevinib qarayman" kabi davom ettirishlari mumkin. Bir necha marta birgalikda bajarilgandan keyin o'quvchilar amaliy ish bajarayotganda o'zlariga ma'qul, matnga o'ta mos so'z yoki birikmalarini tanlay boshlaydilar. Bu, albatta, o'qituvchidan tajriba, mehnat talab qiladi.

O'zbek tili orfografiyasi, leksikologiya, punktuatsiya bo'limlari kengroq o'rganilishi kerak. Insho yozish nazariyasiga doir bilimlarni o'rganish uchun ko'plab dars soatlari ajratish lozim. Xullas, savodxonlik masalasi faqat o'quvchilar uchun emas, hamma uchun zarurligini his qilishimiz lozim bo'ladi. Buning uchun ishga kirishda, harbiy xizmatga olishda ariza, tarjimai hol kabi ish qog'ozlarini shaxsan o'zidan yozma talab qilish kerak. Nufuzli ishlarga qabul qilishda diktant olish shart qilib qo'yilsa savodxonlikka e'tibor kuchayar edi. O'zbek tili go'zal va boy til. O'zbek tili O'zbekistonda davlat tili. O'zbek tilida 30 milliondan ortiq kishi muloqot olib boradi. Yaqinda o'tkazilgan brifingda maktablarda ona tili darslari ma'lum miqdorda qisqarishi sharhlandi. Davlat tili bo'lgan ona tili — o'zbek tiliga bo'lgan bunday yondashuv to'g'rimi? Undan ko'ra chet tillardagi kabi ona tili darslarini ham bo'lib o'qitishni joriy qilsak, bo'lmaydimi? Savodxonlik — davr talabi. Bunga mehnat bilan, islohotlar bilan erishiladi. Kelajakda tilimiz musaffoligini saqlab qolaylik desak, mehnatimizni ayamaylik, hamkasblar; mablag'ni ayamang, mutasaddilar!

Nurmamat HASANOV,
Kasbi tumanidagi
31-maktab direktori

Xatolardan xato xulosa chiqaryapmiz!

Biz maktabda o'qigan paytlar "O'zbekiston tarixi" darsligi juda ixcham, ma'lumotlar kam edi. Tunlari buvim bizga Buxoro amiri Afg'onistonga qochib ketganidan tortib, Musulmonqulning qilmishlarigacha so'zlab berar, men esa buvim ichidan to'qib ertak aytayapti, deb o'ylandim. Oradan yillar o'tib oliy o'quv yurtida tahsil olgach buvimning "ertaklar"i aslida haqiqat ekanligini tushunib yetdim. Tengdoshlarim haligacha O'zbekiston tarixi deganda ko'z oldiga o'sha kichkina va yupqa kitob kelishini aytib yuradi. Haqiqatan ham o'sha davr yoshlarining ko'pchiligi yurtimizning boy tarixidan juda kam xabardor bo'lishdi.

Adashmasam, rus tili va adabiyoti haftada 4-5 soat o'tilar, ona tili va adabiyotga ham shuncha soat ajratilgan edi. Shuning uchun tengdoshlarim rus adabiyotini o'zbek adabiyotiga nisbatan ko'proq bilishadi va kirill yozuvida bo'lsa, hozir ham diktant olsangiz hech bo'lmaganda 4 bahoga arzilri yoza oladi.

Keling, o'zimdand gapiray. 1990-yili turmushga chiqdim. Keling bo'lib tushgan xonadonim ziyoli oila edi. Qizig'i shundaki, oilada qaynonamdan boshqa hamma ruscha gapirardi. Boshida juda hayron qolg-

anman. Tasavvur qiling-a, bir dasturxon atrofidagilar ikki tilda suhbatlashadi. Yillar shunday o'taverdi. Rusiyazonlik bolalar tarbiyasiga salbiy ta'sir o'tkazayotganini sezgan qaynotam bolalarimni o'zbek sinfga berdi va shundan boshlab oilamizda ko'proq o'zbek tilida muloqot qilina boshladi. Ko'p o'tmay sof o'zbekcha so'zlashuvchi oilalardir: biriga aylandik.

Yaqinda "Amerika ovozi" kanalida amerikalik o'zbeklar haqidagi bir ko'rsatuvni ko'rib rosa to'lg'indandim. Ularni ko'rsangiz hech Amerikada yashaydi demaysiz. Hovlilariga

kiraverishda rayhonlar ekilgan, yog'och karovatlar qo'yilgan, qizlarning sochi mayda qilib o'rigan, onalar bolalari oldida namoz o'qishyapti, oila davrasida esa faqat sof adabiy tilda so'zlashmoq, xonadonida, albat, bir kichkinagina bo'lsa ham kashta yoki zardevol, o'zbekcha chiroyli ismlar, hatto "Amir Temur", "Samarqand" ko'chalari-yu, "Siyob" bozori...

Okean ortidagi vatan-doshlarimiz madaniyatimizni, urf-odatlarimizni butun dunyoga yoyibgina qolmasdan kelajak Amerika o'zbeklariga namuna bo'lishayotganini ko'rib, menga

O'zbekistonning bir qismi o'sha joydagidek tuyuldi.

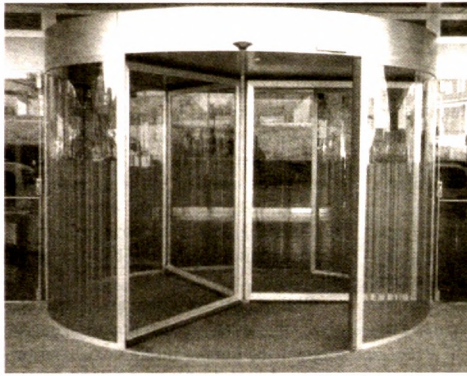
Biz-chi? Biz nimani do'ndirayapmiz?

Ona tili va tarix fani darslarining qisqarishi haqida gap chiqdi. Bu xatolik ortidan yuzaga kelgan holatlarga guvoh bo'ldingiz. Meningcha, yaqin o'tmishimizdagi o'sha kamchiliklar yana takrorlanayotgandek. Xo'p, ona tili darslarini soddalashtirmochi ekanlar, undan oldin biror yo'riqnomaga ishlab chiqilmaydimi? Oxirgi paytlar ta'lim tizimidagi tezkorlikni ko'rib goh taajjublansam, goh xavotirlanayapman (albatta, juda ko'p yaxshi yangiliklarni inkor qilib bo'lmaydi). Tezlik bilan darsliklarni yangilab, tezlik bilan o'quvchilarning e'tiboriga havola qilishga shoshilmayapmizmi? Axir, ona tili va tarix darslari ortida millatimizning kelajagi va o'tmishi yotibdi-ku. Shoshaloqlik qilyapmiz, maktab o'qituvchilari va o'quvchilar tajriba obyektiga

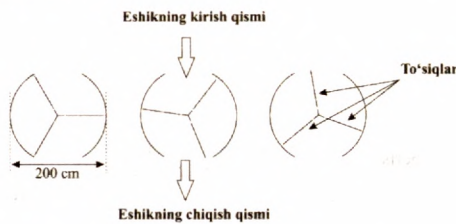
aylangandek go'yo. Darslikni va darslarni soddalashtirishdan oldin yo'riqnomaga ishlab chiqib jamoatchilik muhokamasiga qo'yish kerak edi. Bu masala besh-o'n kishi bilan hal bo'ladigan ish emaski, ikki oyda darslik chiqarib, biz juda oson qilib darslikni yaratdik, deb tursalar. Yana 20 yildan keyin bu yo'l ham xato ekanini bilib qolsak-chi? Unda nima bo'ladi? Madaniyatimiz, urf-odatlarimiz ajdodlardan qolgan meros bo'lsa, tilimiz bu millatimiz ko'zgusi-ku. Kelajak avlodga nima deb javob beramiz?! Nahotki, biz Yaponiyada har doim do'ppisini tashlamay kiyadigan Sherzoddek, Amerikada o'zbekcha hayotni va o'zbekkona tarbiyani davom ettirayotgan qahramonlardek bo'lolasak. Juda jiddiy o'yab qarorlar chiqaradigan zamonda yashayotganligimizni anglab yetish davri keldi, azizlar.

Shahlo RUSTAMOVA,
Pastdarg'om tumanidagi
28-IDUMI o'qituvchisi

Xalqaro baholash dasturlariga tayyorlanamiz



Aylanma eshik — doirasimon soha ichida aylanib turadigan shishadan yasalgan uchta to'siqdan iborat. Bu doirasimon sohaning ichki diametri — 2 metr (200 santimetr). Bu uchta to'siq doirasimon sohani teng uch qismga ajratadi. Quyida shishadan yasalgan to'siqlarning yuqoridan olingan uch xil tasviri berilgan.



1-savol

Eshikning ikki to'sig'i orasidagi burchakning gradus o'lchovi nechga teng?

1-savol to'g'risida ma'lumot

Savol tavsifi: markaziy burchakni hisoblash.

Matematikaga oid mazmun sohasi: fazo va shakl.

Kontekst: ilmiy.

Aqliy faoliyat turi: qo'llash.

1-savolning baholash mezonlari

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar to'liq qabul qilinadi va to'liq kredit beriladi:

120 [tashqi burchak 240 ga teng deb qabul qilsin].

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar qabul qilinmaydi va kredit berilmaydi:

boshqa javoblar bo'lsa;
javob berilmagan bo'lsa.

Izoh:

Masalaga javob topishda markaziy burchakning gradus o'lchovini hisoblash talab etiladi. Mana bunday mulohaza olib borilishi lozim bo'ladi: eshikning to'siqlari uchta markaziy burchakni hosil qiladi, demak, hosil qilingan burchaklarning har biri $360^\circ : 3 = 120^\circ$ ga teng. Ammo ko'pchilik maktab o'quvchilari mazkur savolga javob bera olmagan. Sababi, matematika kurslarida aylana yoyi tiralgan markaziy burchak ikkita 180° ga teng yoyiq burchaklardan iborat bo'lib, uning o'lchami 360° ga teng ekaniga alohida e'tibor berilmagan.

Bu kabi masalalarni bajarayotganda o'qituvchi burchakning ayni shu xossasiga to'xtalib o'tishi kerak. Masalan, doiraviy diagrammalarni tuzishda va uni bir necha qismlarga ajratishda burchakning bu xossasi qo'llaniladi.

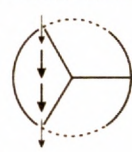
Mazkur savol "fazo va shakl" matematik mazmun sohasiga tegishli bo'lib, bunda o'quvchidan fazoviy shakllar bilan ishlash talab etiladi. Xususiyatiga ko'ra, ushbu topshiriq orqali o'quvchilarning "qo'llash" aqliy faoliyati shakllantiriladi va kontekstga ko'ra "ilmiy" turkumiga tegishlidir.

"Aylanma eshik"

2-savol

Aylanma eshikning qarama-qarshi joylashgan kirish va chiqish qismlari (ular tasvirda nuqtalar bilan belgilangan) o'lchamlari teng. Agar mazkur ikkala qismlar juda keng bo'lsa, aylanma eshik to'siqlari eshikning chetki ochiq maydonini to'liq yopa olmaydi va natijada bu havo oqimining eshikning kirish va chiqish qismlari o'rtasidan erkin o'tib ketishiga va bino ichidagi issiqlikning oshib ketishi yoki yo'qotilishiga sabab bo'ladi. Bu holat o'ng tomondagi tasvirda aks ettirilgan. Havo oqimi eshikning kirish va chiqish qismlaridan erkin o'tib ketishiga yo'l qo'ymaslik uchun eshikning kirish va chiqish qismlari yoyining uzunligi (sm) ko'pi bilan qancha bo'lishi kerak?

Bu holatda havo oqimi kirib kelishi mumkin.



2-savol to'g'risida ma'lumot

Savol tavsifi: yoyning uzunligini hisoblashda hayotiy geometrik modellarni sharhlash.

Matematikaga oid mazmun sohasi: fazo va shakl.

Kontekst: ilmiy.

Aqliy faoliyat turi: ifodalash.

2-savolning baholash mezonlari

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar to'liq qabul qilinadi va to'liq kredit beriladi:

103 dan 105 gacha bo'lgan javoblar.

[Aylana yoyi uzunligining $\frac{1}{6}$ qismiga teng ($\frac{100\pi}{3}$) javoblari qabul qilinadi. Agar javob $\pi = 3$ dan foydalanib olingan bo'lsa, 100 ni to'g'ri javob deb hisoblash mumkin.]

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar qabul qilinmaydi va kredit berilmaydi:

boshqa javoblar bo'lsa;

209 [eshikning kirish va chiqish qismlarining umumiy o'lchami hisoblanadi, bu «har biri»ning o'lchami emas];

javob berilmagan bo'lsa.

Izoh:

Mazkur savol murakkablik darajasi yuqori bo'lgan savollar turkumiga kiradi. O'quvchilardan yangi ma'lumotni o'qib tushunish, berilgan hayotiy vaziyatni baholash va so'ralgan yoyning uzunligini topishda uning geometrik modelini ta'riflash talab etiladi. O'quvchilar o'zlarining mulohaza yuritish ko'nikmasi, ichki sezgirligi va fazoviy tasavvuriga tayanib, model yoki chizma bilan ishlaganda, aylanma eshik yoyining umumiy uzunligi uning chiqish yoki kirish qismlari yarmidan, ya'ni aylana yoyining $\frac{1}{6}$ qismidan oshib ketmasligini tushunishi kerak.

Misol uchun, mana bunday mulohaza yuritish mumkin: eshik aylanasi uchta bir xil qismlarga ajratilgan. Demak, eshikning kirish va chiqish qismlaridan tashqari shisha bilan qoplangan qismi aylananing qismini qoplab turadi, eshikning kirish va chiqish ochilish qismi esa yoyning qismini egallaydi.

Ikkita kirish va chiqish qismlarining har biri simmetriyaga ko'ra eshik aylanasining $\frac{1}{3}$ qismining yarmidan

($\frac{1}{6}$) katta bo'la olmaydi. Mazkur masalani yechishda aylana uzunligini topish formulasini yodga olish kerak. $L = 2\pi r$ formulasidan foydalanish uchun eshik aylanasi radiusining uzunligini bilish talab etiladi. Topshiriqning boshida eshik diametri 200 sm.ga teng ekan ko'rsatilgan. Demak, radius 100 sm.ga teng.

Yechish:

yoy uzunligi $= 2\pi r = 2 \cdot 3,14 \cdot 100 = 628$

so'ralgan yoy uzunligi $= 628 : 6 \approx 104,7$ (sm) ga teng.

Masalaning murakkabligi — vaziyatni ifoda qiluvchi ko'p og'zaki ma'lumotlarga boy matndan iborat

ekanligi bilan izohlanadi. Topshiriqda ma'lumotlar turli shakllarda taqdim etilgan (matn, miqdoriy ma'lumot va rasm ko'rinishida). Savolga javob berishda kerak bo'ladigan ma'lumotlarni matnning turli joylaridan topish talab etiladi. "Aylana" so'zi topshiriqning matnida berilmagan, shuning uchun o'quvchining o'zi buni tushunib olishi kerak. Chunki radiuslar bilan uchta teng qismga ajratilgan aylana eshikning modeli hisoblanadi.

3-savol

Mazkur eshik 1 minutda 4 marta to'liq aylanadi. Eshikning uchta sektorining har birida ikkita odam joylashishi mumkin. 30 minutda ko'pi bilan nechta odam bu eshik orqali binoga kira oladi?

- A) 60
- B) 180
- C) 240
- D) 720

3-savol to'g'risida ma'lumot

Savol tavsifi: masalani yechishda miqdorga oid model tuzish va ma'lumotni aniqlash.

Matematikaga oid mazmun sohasi: miqdorlar.

Kontekst: ilmiy.

Aqliy faoliyat turi: talqin qilish.

3-savolning baholash mezonlari

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar to'liq qabul qilinadi va to'liq kredit beriladi:

D) 720

O'quvchi tomonidan quyidagi mazmunda javoblar berilganda, ushbu javoblar qabul qilinmaydi va kredit berilmaydi:

boshqa javoblar bo'lsa;
javob berilmagan bo'lsa.

Izoh:

Bu matnli masala 3 ta savoldan iborat. Savolga to'g'ri yechim topishda e'tiborga olish kerak bo'lgan omil hayotiy vaziyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bu topshiriqning shartini diqqat bilan tahlil qilishdir. Bundan tashqari, o'quvchilar o'zlarini o'rab turgan voqeikdagi obyektlarning asosiy xususiyatlari bilan avvaldan tanish bo'lmagan. Chamasi, masalaning eng murakkab qismi esa eshikning to'liq bir marotaba aylanishida binoga kirmoqchi bo'lgan kishi uning uch bo'lmasining (ochilgan qismining) faqat bittasidan foydalanishi va har bir ochiq bo'lmaga ikkita odam sig'ishi mumkinligi bilan bog'liq. Bundan tashqari, eshik bir minutda 4 marta to'liq aylanib chiqishini ham hisobga olish kerak. Shu shartlarni to'liq tushunish orqaligina to'g'ri javobni topish mumkin.

Yechish: eshikning bir marta to'liq aylanishida uning har bir bo'lmasiga (ochilgan qismiga) ko'pi bilan ikki kishi sig'adi. Bundan, eshikni uchta bo'lmadan iborat deb hisoblab, har bir bo'lmaga ikkita odam kirish mumkinligini e'tiborga olsak, eshik bir marta to'liq aylanganda bino ichiga oltita kishi kiradi: $2 \cdot 3 = 6$ (kishi). 30 minut ichida eshik 120 marta to'liq aylanadi: $4 \cdot 30 = 120$. Demak, eshik 30 minut mobaynida to'liq 120 marta aylanganda undan $6 \cdot 120 = 720$ kishi binoga kirishi mumkin. O'quvchilar C ($240 = 2 \cdot 4 \cdot 30$) javobni tanlaganliklari ular eshik bir marta aylanganda ikkita odam, oltita odam kishi binoga kirishini e'tiborga olmaganligidan dalolat bergan.

Boshqa o'quvchilar B javobini tanlagan ($180 = 2 \cdot 3 \cdot 30$), chunki ular eshik bir minutda 4 marta to'liq aylanishini hisobga olmagan. Ba'zi o'quvchilar esa A javobni tanlagan: ($60 = 2 \cdot 30$). Chamasi, ular B va C javoblarda keltirib o'tilgan xatoliklarga yo'l qo'yishgan.

Nizomjon KARIMOV,

Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzuridagi Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi bo'lim boshlig'i

Bolalarni hech qachon poytaxt va viloyat bolalariga, markaz va chekka maktab bolalariga, sog'lom va nosog'lom bolalarga ajratishlariga yo'l qo'yimasligimiz kerak.

Ustoz, "normalniy" bolalarga ham dars berasizmi?

Poytaxtimizning chekkarog'ida joylashgan maktablardan birida pedagogik amaliyot o'taganman. Ya'ni fransuz tili o'qituvchisi bo'lib dars berganman. Maktab chekka mavzeda joylashganligi uchun bo'lsa kerak, o'qituvchilar bu yerda ko'p ishlab qolmas edi. Bundan tashqari, o'quvchilarning intizomi borasida muammolar bor edi. Ayrim amaliyotchi talabalar yuqori sinf o'quvchilari bilan kaltaklashib, maktabdan ketib qolganiga o'zim guvoh bo'lganman.

Ammo men maktabga nomigagina amaliyot o'tab ketish uchun emas, aksincha haqiqiy o'qituvchi bo'lib o'quvchilarga ta'lim berish uchun kelgan edim. Hayotdagi prinsipim shunday: biron ishg kirishsam, sidqidildan oxirigacha qilaman yoki uni umuman qilmayman. Sox-talikni yomon ko'raman. Xullas, dastlab o'quvchilarning tarbiyasi bilan shug'ullanishga to'g'ri keldi. Buning uchun birinchi navbatda ularning yuragiga quloq tutib ko'rdim. Suhbat taxminan mana bunday kechdi:

— Biz hech qachon fransuz tilini o'rgana olmaymiz. Bundan tashqari bizga fransuz tilining keragi yo'q...

— Nimaga o'rgana olmas ekanisizlar? Hozirgi zamonda chet tilini bilish hamma-ga kerak. Mana men o'rgataman sizlarga fransuz tilini...

— E, bizga hech kim o'rgata olmaydi. Markazdagi maktablar baribir bizdan kuchli. Biz hech qachon ularday bo'la olmaymiz...

— Kim aytdi buni sizlarga? Boshqa bolalardan kam joyingiz yo'q. Kelinglar, bir narsaga kelishib olamiz. Men darslarimni o'taveraman. Sizlar esa darsda yaxshi qatnashasiz va men nima vazifa bersam, barchasini qoldirmasdan bajarasiz. Men sizlarga fransuz tilini o'rgana olishlaringizni va markazdagi maktablardan kam emasliklaringizni isbotlab beraman. Kelishdikmi?

— Kelishdik...



... Bizni poytaxtimizdagi nogiron bolalar maktablaridan biriga olib borishdi. Maqsad bo'lg'usi pedagoglarni nogiron bolalar bilan uchrashtirish edi, menimcha. Maktabda har xil darajadagi nogiron bolalar bor edi. Kimningdir qo'li, kimningdir oyog'i, kimningdir boshqa tana a'zosisida muammolar bor edi. Lekin ularning miyalari joyida edi. Ularni ko'rib, yuragim yumshab ketdi. Bilsam, u yerda fransuz tili darsi o'tilmas ekan. Maktab direktori bilan gaplashib, maktabga kelib haftada bir marta fransuz tilidan beg'araz dars berib ketishga kelishib oldim. Maktab direktori har xil sinflardan xohlovchi bir sinf bola yig'ib berdi. Darslar boshlandi. Bolalar bilan ilk suhbatim taxminan quyidagicha bo'ldi:

— Ustoz, "normalniy" bolalarga ham dars berasizmi? Ular bizdan ancha kuchlidirlar-a?

— "Normalniy", "normalniy emas"

degan gaplarni qayerdan oldingiz? Barchangiz bir xilsizlar...

— "Normalniy" deb nogiron emas bolalarni aytaymiz. U bolalarda bizga o'xshab sog'liq bilan muammolar yo'q. Shuning uchun biz bilan qiynalsangiz kerak deb aytaymiz...

— Avvalambor, sizlarga "normalniy", "nenormalniy" degan gaplarni aytishni man etaman. Bilib qo'yinglar, barchangiz bir xilsizlar. Undan keyin, kelinglar, bir narsaga kelishib olamiz. Men sizlarga darslarimni o'taveraman. Siz esa darslarda yaxshi qatnashasiz va men nima vazifa bersam, barchasini qoldirmasdan bajarasiz. Men sizlarga barcha bolalar bilan bir xil ekanliklaringizni, sizlar ham fransuz tilini ularday o'rgana olishingizni isbotlab beraman. Kelishdikmi?

— Kelishdik...

... Jahon tillari universiteti roman-german filologiyasi fakultetida bir udum bor edi. Pedagogik amaliyot yakunida talabalar o'z o'quvchilari bilan kelib, fakultetning majlislar zalida birona badiiy chiqish (qo'shiq, raqs, sahna ko'rinishlari va hokazo) qilib berishlari kerak edi. Fakultet ma'muriyati, domlalar va barcha talabalar tomosha qilishardi. Fransuz madaniyat markazidan olgan musiqiy materiallar yordamida 5 minutlik sahna ko'rinishi tayyorladim. Sahna ko'rinishi to'liq fransuz tilida bo'lib, unda deyarli butun sinf ishtirok etdi. Ishitirok etgan 23 o'quvchining orasida a'lochilar ham, sinfning hamma "bu odam bo'lmaydi" deb ta'rif bergan "ikkichi" o'quvchilari ham bor edi. Sahna ko'rinishini tayyorlash bilan birga o'quvchilarning fransuz tiliga muhabbati ortdi va bilim saviyalari ham ko'tarildi. Xullas, fakultetdagi tadbirga uchta "marshrutka"ni to'ldirib bordik. Odatda bunday tadbirga 1 yoki 2 nafar o'quvchini olib kelib qo'ya qolishadi xo-

los. Bizning sahna ko'rinishimiz shunchalar professional darajada ijro etilidiki, tadbir yakunida hakamlar maktabimizning nomini va mening o'quvchilarimni alohida ta'kidlab tabriklashdi. Shunda, 2 oy oldin "biz markaz o'quvchilari bo'la olmaymiz" deb tushkun holatda bo'lgan o'quvchilarim meni o'rab olib quvonchdan sakray boshladilar. "Ustoz, biz birinchi o'rinni oldik" deb xursand bo'lishardi ular. O'zlarining boshqa bolalardan kam emas ekanliklarini avvalo o'zlariga, qolaversa boshqalarga isbotlab bergan edilar...

... Nogiron bolalar maktabidagi o'quvchilarning darslardan tashqari fransuz tilida she'r, qo'shiq va raqslarni o'rgatib borar edim. Chunki ana shundagina chet tilini o'rganish qiziq va oson bo'ladi. Bir kuni odatdagiday maktabga dars o'tishga bordim. Sinfga kirishim bilan o'quvchilarim tetak-tetak kilib, oldimga yugurib kelib, meni o'rab olib xursandchilikdan sakray boshladilar. Nima gapligini tushunolmay hayron edim. Nima bo'lganligini so'radim. Ular esa biri olib, biri qo'yib, nima bo'lganini gapirib berishdi.

— Biz televizorga chiqdik, ustoz. Televizordagilar bizdan qo'shiq, she'rlar bilasizlarmi deb so'rashgan edi. "Ha, bilamiz" dedik. Keyin bizni televideniye olib borishdi. Sog'lom bolalar bilan birga biz ham frantsuzcha she'r va qo'shiqlarimizni aytib berdik. Biz ham televizorga chiqdik. Ura! Ura! Ura!

...Ushbu ikki voqeani eslasam hozirgacha ko'zimga quvonch yoshlari keladi. Dunyoda bolalarning shodligi, xursandchiligini ko'rishdan ortiq baxt yo'q. Bolalar shod — olam guliston! Aytmoqchi bo'lganim, dunyodagi barcha bolalar bir xil. Amerikada ham, Xitoyda ham, Afrika-da ham, O'zbekistonda ham bola bu bola. Bolalarni hech qachon poytaxt va viloyat bolalariga, markaz va chekka maktab bolalariga, sog'lom va nosog'lom bolalarga ajratishlariga yo'l qo'yimasligimiz kerak. Bunday ishonchni biz avvalo bolalarning o'zlariga bera olishimiz zarur. Undan keyin ularni g'alalarari sari yetaklash va bir olam quvonch hadya etish hech gap bo'lmay qoladi. Bolalarimizning umrlari uzun, baxtlari butun, kelajaklari porloq bo'lsin!

Doniyor RO'ZMETOV

"Ibtidoiy tarbiyani rus maktablaridan boshlab bo'lmaydi..."

Adabiyot har qaysi zamonda inson uchun hayot yo'llarining mayog'i bo'lib kelgan. Adashsang, yo'lga soladi. Yiqilsang, o'rningdan turg'azadi. Agar unga oshno bo'lsang hamisha maslahatgo'y hamrohingga aylanadi.

Ulug' iste'dod sohibi Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon asarlarida ilgari surgan g'oyalar nafaqat o'sha davr, balki bugungi kun uchun ham ana shunday mayoq bo'lib xizmat qilyapti. Birgina "Kecha va kunduz" asarining o'ziyoq bunga yaqqol misol bo'la oladi. Asarning milliy adabiyot, balki jahon adabiyoti va ta'limidagi ahamiyati uning qimmatini yanada oshiradi. Ingliz tadqiqotchisi Kristofer Ford tomonidan asarning ingliz tiliga tarjima qilinishi va romanining AQSH oliy o'quv yurtlarida alohida dars sifatida o'rganilishi unda ifodalangan umumbashariy

g'oyalarning jahon darajasiga chiqishiga sabab bo'ldi.

"Kecha va kunduz" asari millatni eski qarashlardan yangi hayot sari chorlaydi, uni g'affat uyqusidan uyg'onishga undaydi. Millat hayotidagi eskilik sarqitlarini Razzoq so'fi singari otalar timosolida ko'rsatib bergan. U kabi manqurtga aylanib ulgurgan, mustaqil fikrdan yiroq kimsalarni jaholat jiridan yorug'lik sari chorlaydi. Hayotning go'zal bo'lishi, yaxshi yashash uchun ilm-ma'rifat, til o'rganish zarurligi Miryofub va uning poyezd-dagi suhbatdoshi fikrlari asosida aniq ochib berilgan.

Xalq hali dinning asl mohiyatini anglab yetmagan chalasavod mullalarning tashabbuslari asnosida ezilib yashagan dunyo, ilm-ma'rifat yuksalishlaridan ortda qolishining asosiy sabablardan ekanligini aytadi.

Karvonning yo'ldan ozishi sarbonning quvuvsizligidanidir. Sarbonning to'xtagan karvon manziliga yetdi degani emas. Shahobiddin domla singari tuban shaxslar xalqni noto'g'ri manzilga boshlamasligi uchun ilm-ma'rifat zarur. Xalq rahnamosi lozim ko'rgan ishni bajarishga odatlangan jamiyatda uni erkin fikrlash, oqilona hayot tarzi sari yo'naltiruvchi ilm-u savoddur. Xalq savodini qayerda chiqaradi? O'zining orasidagi savodlilardan, ma'rifatlilardan. Xalq bugun savodli deya ergashadigan shaxs aslida ma'rifatsiz bo'lsa, bu karvonning manzili qayerlarda ekani asardagi Zebini-

sa, Akbarali mingboshi, Qurbon-bibi, Razzoq so'fi obrazlari taqdiri misolida yorqin ochib berilgan.

Zebinisa singari millionlab qizlarning taqdiri uchun zamon aybdor emas, shu zamon otalarining savodsizlik va ilmsizlik botqog'iga botib borayotgani, Qurbonbibi singari minglab ayollarning hayot so'qmoqlarida chin ma'noda qurbon bo'lishi ilm-ma'rifat yo'qligidandir...

"Ibtidoiy tarbiyani rus maktablaridan boshlab bo'lmaydi, uni milliy maktablarda berish kerak. Ilgari milliy hisni o'stirib, o'z millatini tanigandan keyin ixtisosga tegishli bilimlarni o'qisin. Undan keyin Germaniya, Fransiya, Angliya mamlakatlariga, hatto dunyoning narigi chekkasidagi Amerikaga yuborib o'qitish kerak", degan fikrlarni o'z zamonasida ayta olgani Cho'lponning haqiqiy millatparvar ekanining bir dalili. Haqiqatan, bugungi kun uchun ham ilm-ziyoning ta-

mal toshi milliy tarbiyadandir. Farzand avvalo o'z milliy tilini bilmog'i, millatini anglamog'i, milliy g'urur va iftixorni o'zida tan-u joni, ruhi, ongi ila his etmog'i zarur. Ilm bo'lsa, ma'rifat bo'lsa yangi g'oyalar tug'iladi, yangi imkonlar yaratiladi. Bu millatning ham ma'naviy, ham moddiy boyligini ta'minlaydi.

Millatga xizmatning boshi — ilm-ma'rifatli bo'lish. Ilmni qayerdan olamiz? Adabiyotdan, kitobdan! Ilm-ma'rifatga eltuvchi yo'l bu — kitob!

Bugun bolalarimiz qancha ko'p kitob o'qisa, o'rgansa ertaga millat uchun, xalq uchun o'z farzandlik burchini ado etla-digan farzandlar bo'lib yetishadi. Biz aytadigan barcha yaxshi fazilatlarini o'zida jamlash uchun kitob o'qish eng a'lo yo'l.

Munavvar QAYUMOVA,
Marg'ilon shahridagi
20-maktab o'qituvchisi

31-avgust — Qatag'on qurbonlarini yod etish kuni



Kuz. Olamni oltinga o'rab, oshiqib kelgan kuz. Har yili faslning o'rtasi oyi boshlanar ekan, o'zlarim bir sanada jo bo'ladi: Qodiriy bobo so'lganiga falon vaqt bo'ldi, millatning asil farzandi qatiga falon yil bo'ldi, haq degan, ammo tuzum tegirmonidan sobit chiqqa olmagan zotning shahidlik libosini kiyganiga falon zamon bo'ldi... Har safar shu o'ylar bilan ushbu buyuk iroda, keng tafakkur va go'zal qalb sohibining kechmishi haqida nimadir yozgim keladi. Mana, 44 yilgina umr ko'rgan ulug' yozuvchining ayanchli qismati haqida so'z ochib, go'yo zardob yuragimni bo'shatish istagida qo'limga qalam oldim.

Abdulla Qodiriy adabiyotga hamda millat ma'rifati jonkuyar shaxs sifatida 1923-yilning fevralida "Mushtum" jurnali tashkil etilishida katta jonbozlik ko'rsatgan. U o'zining Julqunboy, Abdudumbul, Bemaza maxzum, Go'zimatchi, Dumbul, Dumbulnisa, Jiyaningiz Mushtum, Ovsar, Shilg'ay nomli bir-biridan ajoyib taxalluslari bilan jurnal sahifalarini bezab borar ekan, xarakteridagi haqiqat-go'ylik, jamiyatdagi illatlarga ko'z yuma olmaslik fazilatlarini o'laroq bir turkum maqolalar bilan omma orasida tobora tanila boshlaydi. Bu chiqishlari ayni ijod kamolotiga erishgan, asarlari qo'lma-qo'l bo'lib, kitob do'konlarida hali hovuri tushmay turib tugayotgan bir davrga to'g'ri kelgan edi. Tabiiyki, bunday shuhrat qalbi kir va imoni sustlarning qitqi patiga tegadi. Bu manfur kimsalar payitini poylab turib, qon, qon va yana qon deb turgan mustabid tuzum jallodlarining e'tiborini Qodiriyga qaratishtirgan erishadilar...

Abdulla Qodiriy 1926-yil 25-fevralda "Mushtum"ning 27-sonida "Ovsar" taxallusi bilan "Yig'indi gaplar" nomli maqola e'lon qiladi. Mazkur maqola chop etilishi bilan qat-tol tuzum vakillari yozuvchiga ilk bor hujum uyushtirishadi. Ular "ashyoviy dalil" sifatida maqoladagi ayrim o'rinlarga pashshaday yopishadilar. Muallifning mazkur yozug'i



Qizil qirg'inning buyuk qurboni

ola boradi. Tergovchilar har bir mayda "detal"ni ko'zdan qochirmagan holda aybnomalarni to'ldirib borishar, ishga doir hujjatlar kundan-kun ko'payib borayotgan edi. Guvohlar esa bir-biriga navbat bermay o'zaro bellashuv o'ynashar edi. Maqsad bitta — Qodiriy...

"AYBNOMA"

Abdulla Qodirov "Mushtum" jurnalining muharrir yordamchisi lavozimida ishlagan. O'z vazifasidan foydalanib holda muharrirning qat'iy taqiqiga qaramay jurnalning 27-sonida "Yig'indi gaplar" maqolasini bostirgan. Mohiyati jihatidan mazkur maqola ochiqdan-ochiq O'zbekiston hukumati va Kompartiyasining rahbarlarini obro'sizlantirish hamda shu bilan birga Kommunistik partiyaning muhim tadbirlarini tanqid qilish va maxxara qilish ruhi bilan yozilgan. Muallif shubhasiz bu maqolani aksilinqilobiy maqsadlarda foydalanish uchun keng yoyishga uringan. Bu jinoiy xatti-harakat O'zbekiston Jinoyat protsessual kodeksining 72- va 105-moddasining 1-bandiga muvofiq ko'rib chiqilsin. Aybnoma protokolini tuzuvchilar Agidullin va Bel'yayskiylar.

Aybnoma Qodiriyga 24-martda beriladi. Unga Abdulla Qodiriy "O'zimni aybdor deb tan olmayman" deya imzo chekkan. U chindan-da beayb edi, boisi "Yig'indi gaplar" avvalo "Ovsar" tahallusi bilan ovsarona tilda faqatgina hazil nuqtayi nazaridan yozilgan, qolaversa mazkur maqolaning bosilishiga mas'ul muharrir Komil Alimov shaxsan ruxsat bergan edi. Bu haqda Qodiriyning o'zi shunday deydi: "Men 1926-yilning 10-yanvaridan 10-fevraligacha zararsiz, nafsioniyatchi-cha otpuskaga ketub dam olib yurganimda bu "Yig'indi gaplar" nomli maqolani yozganman. Otpuskadan qaytgandan so'ng 14-15-chis-lada navbatdagi chiqatg'ar "Mushtum" jurnalining soni uchun materiallar tayyorlag'animda ularning ichida bu maqolani ham qo'shish mas'ul muharrir Komil Alimovga olib borg'anman. Mas'ul

muharrir Komil Alimov hali-gi "Yig'indi gaplar" nomli maqolasini manim qo'lmdan olib, o'zining kabinetida bal-and ovoz bilan o'qub berdi. Ul maqolani o'qub bergan vaqtda uning kabinetida o'rtoq G'ozir Yunus, Sanjar, Shermuhammedov va kontorshik Xaluchev bor edi. Keyin o'qub tamom qilg'anidan so'ng "Xo'p, bostiraylik" dedi, ham "Yaxshi ketdi" deb qo'shimcha qildi va men bostirg'anman".

Ammo tergov vaqti mas'ul muharrir yuqoridagi voqeadan tonadi. Qodiriyning ko'pgina hamkasblari va do'stlari guvoh sifatida chaqirilgan edilar. Bular tergovga o'z ko'rsatmalarini berar ekan, nigohlari Qodiriyning ko'zlariga to'qnash kelishidan juda cho'chishgani aniq. Chunki ular "aybdor" bilan yaqin-yaqingacha do'st, hammaslak edilar...

Tergov ishlari tugagach, O'zbekiston Davlat prokurori Nazarovning buyrug'iga binoan mahbus Abdulla Qodirov 8-iyunda soqchi nazorati ostida Samarqandga keltirildi. Nihoiyat, ham ruhan, ham jisman horigan adibni tergov qilish tugay boradi. Axiyri, sabr kosasi to'lgan Qodiriy o'ziga qo'yilgan aybnomalarni bo'yninga olar ekan, quyidagilarni so'zlaydi: "Harna yozilg'oni bir "ovsar" tilidan faqat ishchi-dehqon manfaati ko'zlanib aytilgan, hukumat kishilariga bo'lgan gaplar o'rtoqlik hazili, shaxsiy maz-zohirdir. Oliy Sudga mening faqat shaxsiy adovat orqasida bir holga tushganim yaxshi anglashildi, deb bilaman. Guvoh o'rtoq Levchenkonning so'ziga qaraganda, 27-son "Mushtum"ning dunyoga chiqarilishiga ruxsat berilgan, ya'ni meni mazkur sondagi "Yig'indi gaplar" maqolam sudlarga ilmiy va adabiy bo'ldi, sharhlab berganimdek zararsiz, nafsioniyatchi-lar aytgan ma'noda emasdir, ham shundog' bo'lishi tabiiy. Ammo bir necha shaxslar bu maqolani o'zlarining, bilma-dim, qandog'dir tarozulariga solib zararlik topishlari ersa g'arazgo'ylik, tirnoq ostidan kir izlashdan boshqa narsa emasdir. Qisqacha tarjimayi holimni bayon etib, so'zim-ni oxirida shuni aytmoq-chiman: maqolani zararsiz

topib, bosishga ruxsat berguchi jurnal muharririning o'zi edi. Bugun o'z lafzidan qaytib, vijdoni oldiga qip-qizil ajiva bo'g'uchi, meni qoralag'uchi va ustimga boshqa bo'htonlarni taqiguchi ham uning o'zi bo'ldi. Uch oylardan beri matbuot sahifalarida o'rinsiz va boshqa faqat menga qaratilib bo'lgan haqsiz hujumlar, anglashilmovchiliklar, bez-maza isnodlar va jim-jimalik zamzamalarni meni ko'ra olma-gan o'sha ayrim shaxslarning adovatidandir".

Yozuvchi, mutaxassisligi bo'yicha tarixchi bo'lgan Nurali Qobul: "Qodiriyning 1926-yili hibsdan chiqarilishida Yo'ldosh Oxunboboyevning roli kattadir", deydi. Maqola yozish davomida izla-nar ekanman, ustoz to'la haq qo'yilgan bo'ldim. Habibulla Qodiriy ham o'zi-ni "Otam haqida" nomli memuarida shunday yozadi: "Qodiriyning ozod qilinib, hibsdan tez chiqarib yubori-lishlariga Oxunboboyevning o'zi ham bosh qo'shgan. "Jul-qunboy hazil qilgan, tahsil ko'rmaganman, javobgar qil-manglar uni", degan fikrlarni berib ketgan".

Shunday qilib bir qancha nomdarning chaquvlari va bo'htonlari bilan juvonmarg ketishi kutilgan buyuk yozuv-chi Tangrining inoyati bilan bu safar qutulib qoladi. Yana tinch, osuda va baxtli hayot davom etdi. Ammo... bu osu-dalik sahro-dagi samumdan oldingi jimjitlik kabi edi. Qo-diriy birinchi bor qamalganidan so'ng o'n yil davomida tinch yashadi. Biroq keyingi ikki yil chin ma'noda samum bo'ldi...

1937-yilning 24-aprelida Fitrat o'zbek ziyolilari orasi-da birinchi bo'lib qamoqqa olindi. 1937-yil 31-dekabr tungi 23 larda esa Qodiriy-lar uyiga uch kishi bostirib kira-di. Bu safar yozuvchini saqlab qolmoqning iloji yo'q edi. Boisi, saqlag'uvchilarning o'zlari ham qizil qatag'on charxpalagida ayovsiz ayla-nar edilar. Ya'ni sentabr oyida Akmal Ikromov va Fayzulla Xo'jayev hibsga olingan edi. Davlat xavfsizlik qo'mitasi arxivida "o 19460" raqam-ni oxirida shuni aytmoq-chiman: maqolani zararsiz



1992-yili G'afur G'ulom nashriyoti-da bosilib chiqqan "Qatlnoma" nom-li hujjatli qissasida yetarlicha ma'lumot berilgan.

Tergov haqida yozuvchi bilan bir kamerada yotgan kishilar quyidagicha hikoya qiladilar: "Ular adibni kaltak-lab, yarim kechada kameraga chalajon holda tashlab keti-shar, tibbiyotdan oz-moz xabardor

66-, 1- va 67-moddalariga binoan millatchi maqomida ayblanib, NKVD leytenanti Mavrin, Matveyev, Agabe-kov imzolari hamda prokuror sanksiyasi bilan hibsi qilingan Abdulla Qodiriyning ishiga doir ma'lumotlar bor. O'zSSR Ichki ishlar xalq komissa-ri, Davlat xavfsizligi mayori Apresyan tasdiqlagan bu qa-rorda Abdulla Qodiriyga quyidagicha ayblovlar e'lon qilin-gan:

1. "Milliy ittihad" aksilin-qilobiy millatchilik tashkilo-ti a'zosi bo'lib, qator yillar mobaynida Sovet hokimiyati va partiya-ga qarshi faol aksilinqilobiy-millatchilik kurashini olib borgan.

2. Matbuotda partiya va hukumat rahbarlari siyosatiga nisbatan keskin aksilinqilo-biy-millatchilik va tuhmat-davom etdi. Ammo... bu osu-dalik sahro-dagi samumdan oldingi jimjitlik kabi edi. Qo-diriy birinchi bor qamalganidan so'ng o'n yil davomida tinch yashadi. Biroq keyingi ikki yil chin ma'noda samum bo'ldi...

3. Shu kunlarda tugatilgan o'zbek aksilinqilobiy-pan-turkistik tashkilotining a'zosi bo'lib, uning aksilinqilobiy ishida faol qatnashgan.

4. Yig'ilishlarda muntazam ravishda aksilinqilobiy-mil-latchilik, aksilsho'rov-yi-mil-latchilik ruhida fikrlarni bayon qilgan".

Qodiriy mazkur qaror bilan tanishib, uning tagiga "Ush-bu qaror menga e'lon etilgan (o'qudim), bunda ko'rsatil-gan ayblarga rozi emasman, deya imzo chekkan. Ammo bu safar ham yolg'on gu-vohlik beruvchilar va buning ortidan, shoir Muhammad Yusuf aytmoqchi, "Zar cho-pun kiyib, shoir bo'lganlar" yetarlicha topildi. Bu haqida ustozimiz Nabijon Boqiyning

O'qug'uchilar bilan dardlash-maganimga qariyb bir yarim oy bo'ldi.

— Qaysi burchakda uxlab qolding? — deb so'rama, jiyan. Bu o'lkada nima ko'b ekan, uxlaydirmagan burchak va unda o'mpayib, to'mpayib uxlag'uchi menga o'xshash ovsarlar! Men senga aytсам, o'zbekning ish-chisi, dehqoni, ma'orifi, madani-yati, iqtisodiy, shaltay-baltay, xullas, barchasi ham uxlay-di. Ammo o'choqboshini xoli topqan olaqarg'alar bo'lsa, xo'bam bilgan noma'qulchiligi-ni qilayapti! Qilaversin, egasiga tovoq-qoshiq kerak bo'lsa, axir bir kun qatron-patron qilib olar-ov, og'ayni! Ish qilib o'lmasdan bahorga chiqib olsaq bo'pti...

Yig'indi gaplar

"O'psa netar, yuvsa ketar", de-gan ekan ota-bobo.

Men shu dunyodagi odamzod-ni kuydi-pishtisini temirtakda qiynab o'lursam deymen:

— Yerilashdirish! O'zbek-lashdirish! Falonchining vido-niga kuydirgi chiqq'anmi? O'lib bo'ldik-ku! (To'ng'iz qo'psang yo'q dedimmi!) Yaram yangi-landi! Ko'rchipqonimni kinn-ing oldida yoray?! (Buvingni oldida yor!) Mahallamdan mun-chasi ishsiz, falonchasi och! (Och bo'lsa kafanini hozirla!)

Ko'chaga chiqsang ko'rin-gan kishidan eshitadigan so'zing shu. Qulog'ingga paxta tiqmasang, boshqa iloji yo'q! — Voy o'sha kuydi-pishtini yig'ib, terib egam chaqirsin!

Hali-ku bu og'zaki g'ishg'isha. Ammo kechagi kun gazetda Oxunboboyevdek bitta sarkoringdan ham fe'lim aynay yozdi. Hammadan ham buniki qiziq. Madanglik maorifi xo-dimchilari qurultoyida ma'ruza o'qib nima deydi, deng:

— "Jumhuriyatimizda har 200 murassa" chaqirim yerga, yoxud har 4909 odamga bitta maktab bor. Yoki o'qish yoshida bo'lg'an bolalarning har (emas, xo'tuk) 979 tasiga bir maktab to'g'ri keladi!"

Ana bu miyasi achima-ganning gapiga qarang endi! Xudog'a shukr, qorning to'q, qayg'ung yo'q, bas, tinchki-na faroyizxonlik qilmasdan oqsqollig'ingni qilaversang bo'lmaydimi, usta Yo'ldosh!

Tuzik, chaqirim-paqiri-mingga manim ham qarshilig'im yo'q. Rahmatlik bo'boy: "Sak-kiz chaqirim bir tosh bo'ladi, bir toshni yaxshi oting bo'lsa bir soatda bosasan", deb ayon-da. Ikki yuz chaqiriming... hisobning kallasi minan 24 tosh bo'lsa, haligidek oting saman

bo'lmasa, bir qo'nib ertasiga tush chog'ida arang yetib bo-rasan. Uloving eshak bo'lsa-ku, niyatni safarga qilib, ro'zangni bahuzur yeyaver!

Gap qayerda edi, hali... ha, aytkandek, har besh ming odamga bitta maktab yoxud 979 tagina uyda enasini zerik-tirgan go'dakka bittagina ermak to'g'risida edi.

Shu zamonadagi ba'zi odam-larga ajab hayron qolaman. Bir ming bolag'a bitta maktab bo'lsa nima-yu, o'n mingiga bitta to'g'ri kelsa, sen bilan menga nima hasrat! Basharti muddao mirzaboshilarni ko'paytirib, idoralarni yerlila-shdirish bo'lsa azbaroyi Lenin va Marks uzatgan oyoqingni

yig'ma! Ko'chaga chiqsang har qadamda bitta mirzaboshi, hasratidan chang burqiydi: ish yo'q, kuch yo'q, o'n to'qquz-ta yerlilashkan idoradan hafta o'tmay chirting-pirting qog'ozi-ni olibdir. Rostini aytсам, "Qul o'lmas, rizqi kamimas" maqo-lini uncha-muncha odam to'qib tashlamagan. Darhaqiqat, har besh mingiga bitta maktab bo'lsa ham bechoralar yig'lab, siqtab, yag'iriga kul sepib, bir kunini ko'raypti. Buning us-tiga kun sayin tappa-tappa kelib turg'an beshik-belik va qadr, hurmatlik mehmonlarga ham sirrini bergani ma'lum emas. Endi bir mingiga bitta mak-tab tushkan har besh mingning xo'tuklari ham bir kunini ko'rib ketar, deb o'ylaymiz. Bitta-yi-ritaning o'cho'g'iga kosov bo'lar yoki otboqarmi, axlat qo-qarmi, ishqilib bir balo bo'lar-ku! Bas, menga qolsa, mundog'mayda gaplarning qayg'usini chekish hech arzimaydir.

Ensamni qotirg'an gaplar-ni yana bittasi anovi kun bo'lib kechkan madanglik maorifi xodimchilarining qurultoyidir. To'g'risini aytqanda, ziyonlarni foydaliq qilish masalasidir. Lekin ashaddiy qa-xqahamga mujib bo'lg'an gap ham shunisi. O'rtoq Akmalcha Cho'lponboyni:

Ziyolimassen ziyonli xezlardan, Upa-elik oludasi qizlardan. Oxund bobo o'g'li kabi er kerak, Boyonlardan oling'usi yer kerak! —

degan she'ri bilan ziyonli-larining aftiga tufurgani hol-da yana nima uchundir imoni hisobning kallasi minan 24 tosh bo'lsa, haligidek oting saman

ga ochiq!" deb qo'yadi. Dar-haqiqat, xezlardan bittasi tav-ba qilib, istig'or aytasa, Akmal jindak bu tavbaga ishonadimi, yo'qmi, hozircha uning ichiga kirib chiqg'an maxluq yo'q.

Biroq bunga ishonar ekan, Akmalingga aytadigan ikki og'iz gapim bor: Senga misol berish uchun Shayx Sa'diyning hikmatiga va yo Kalilaning Dim-nasiga murojaat qilib o'lurmay-man. Misolni xudda naq mu-takallimdan eshit:

Men har kuni Xudog'a to'qquz martaba osiy bo'lib, o'n sakkiz martaba tavba va istig'or aytaman. Isyonim 20 be-poyon bo'lg'anidek, istig'orim hadsiz va lekin isyonsiz qolg'an soatimga juda oz uchrarman!

Bas, onlag'ilkim, ey Akmal! Tavbaga bo'yin bukkan ban-da, bandalarning eng yarama-sidir, quilliq bunyod qilg'an rasvo-rasvolarning yana ashad-diy rasvosidir. O'z butunlig'ini saqlay olmag'an, boshqaga en bo'laoladi, degan gapni hech bir kitobda uchratolmadim. Aytmak-chimanki, tavbasi boshini yesin, sen bo'lsang ishingdan qolma, otingni chuh, de! Haqiqat oldida bo'yin egish tovbadi, o'zgasi g'ovg'adir!

Shu oralaradagi muhim hangamalarning yana bittasi "Milliy qo'shinning firqa kanfe-rensiyasi" deb arz qilsam, ehti-molki, hech kimning ko'ngliga og'ir kelmas.

Nafsilamir, qilay desa ishi, yotay desa og'rig'i yo'q yigit-larimizni basharti muvofiq ko'rilsa va gazarmalaringiz bo'sh bo'lib, ko'ngillariga gap kelmasa, qo'llariga a miltiq to-pilmag'anda ham bitta-bitta ket-mandasta berib, qo'ruqchilikka qabul qilish chakki bo'lmas, deb xayol qilmuriz. Yana ra'yi o'zlarinikidir.

Yer islohoti munosabati bilan O'zbekistonda boshqa islohotlar ham yasalar emish, deb eshitdim. Darhaqiqat, mamlakatda islo-hotga muhtoj masalalar ko'bdir. Masalan, kattalarga aql va basi-rat, muharrirlarga til va ma'no, shoirlarga ilhom va uslub (ma'no bo'lmasa ham mayli), yosh-larg'a axloq va kiyim, xotirlarga jabr-u zulm, domlalg'a din va salla, "Mushtum" yozishguchi-lariga faqat shaxslarning yoqa-siga yopisha berishlik va boshqa mavzular to'g'risida o'ylab ham qaramaslik va hokazo islohot-larga nihoyat darajada ehtiyoj ko'bdir.

OVSAR. "Mushtum", 1926-yil, 25-fevral, 2/27-son, 2-3-betlar.

Bahromjon XUDOYBERDIYEV, Erkin Vohidov nomidagi ijod maktabining tarix fani o'qituvchisi

Maqsadimiz — xalqaro baholash mezonlariga javob bera olish

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi farmoni bilan tasdiqlangan "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da uzluksiz ta'lim tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, jahon ta'lim reytinglarida mamlakatimizni yuqori pog'onalarga olib chiqish kabi qator ustuvor vazifalar belgilab berildi.

Ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi bilan nufuzli xalqaro tashkilotlar o'rtasida hamkorlik aloqalari o'rnatilib, O'zbekiston PISA va PIRLS dasturlarida ilk marotaba 2021-yili ishtirok etishi rejalashtirilgan edi. Umumta'lim maktablari o'qituvchi va o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash maqsadida Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi va Xalq ta'limi vazirligining qarori asosida barcha hududlarda tayanch maktablar tashkil etildi.

Xalq ta'limi vazirligining 2020-yil 8-maydagi "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rishga yo'naltirilgan tayanch maktablar faoliyatini tashkil etish haqida"gi 17- hamda 23-qo'shma qarori asosida Qashqadaryo viloyati xalq ta'limi boshqarmasi tizimida 29 ta tayanch maktab faoliyati yo'lga qo'yildi.

Shahrisabz shahridagi 11-umumta'lim maktabi ham Xalqaro tadqiqotlarni amal-

ga oshirishga yo'naltirilgan "Tayanch maktab" etib belgilandi. Mazkur maktab 1981-yili tashkil topgan. Quvvati 1040 o'rinni bo'lib, hozir 1109 nafar o'quvchi ta'lim-tarbiya olmoqda. O'quvchilarga 74 nafar o'qituvchi saboq beradi.

2016-yildan buyon maktabga rahbarlik qilib kelayotgan Shuhrat Botirov tashabbuskorligi, ta'lim jarayonlariga eng yangi uslublarni olib kirishdagi izlanishlari bilan ajralib turadi. Rahbarlik bilan birga tarix fani o'qituvchisi sifatida ham ko'zga ko'ringan pedagogning o'quvchilari viloyat, Respublika miqyosida o'tkazilgan qator tanlovlarda g'olib bo'lib kelishmoqda. U viloyat tarix fani o'qituvchilarining ustozlari deb tan olingan. Shuningdek, mazkur maktab viloyatdagi tarix va huquq fanlarini o'qitishdagi tajriba-sinov maktabi deb ham belgilangan.

Shuhrat Botirovning ilg'or rahbarlik ish tajribasi tuman va viloyatdagi ommalashgan. U shahar kengashi deputati hamdir.

Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi ishchi guruhining viloyatga tashrifi chog'ida maktab PISA Xalqaro baholash tadqiqotlarida tayanch maktab vazifasini to'laqonli bajarayotgani e'tirof etildi. Bu borada muassasasidagi ishlar namunali deb topilib, tajribasini Respublikada ommalashtirish yuzasidan tavsiyalar berildi.

Jumladan, tayanch maktab o'ziga birlashtirilgan maktabning o'qituvchi va o'quvchilariga metodik yordam ko'rsatishi, Xalqaro baholash dasturlariga oid ilg'or xorijiy tajribalarni ommalashtirishi, Xalqaro PIRLS, TIMSS, PISA, TALIS tadqiqotlari yo'nalishiga mos tajribali mutaxassislar orasidan trenerlar guruhini shakllantirib, reja asosida o'quv mashg'ulotlari, seminar-treninglar, davra suhbatlari tashkil etishi uchun o'quv-metodik materiallar, mustaqil shug'ullanish uchun topshiriqlar, audio-video resurslar ishlab chiqish kabi vazifalarni amalga oshiradi.

Maktabda xalqaro tadqiqotlarni o'rganish uchun 2 ta metodik xona tashkil etilib, yo'riqnoma, yo'l xaritasi, metodik qo'llanmalar, tavsiyalar, ko'rgazmalar bilan jihozlandi.

Karantin sharoitini inobatga olib, viloyat xalq ta'limi boshqarmasi, shahar xalq ta'limi bo'limi mas'ullari va 11-maktabning trener o'qituvchilari bilan masofaviy seminarlar joriy yilning 6-iyul kunidan boshlanib, 22-dekabrqa qadar davom etadi. Unda o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik, ijodiy-kreativ fikrlash ko'nikmalarini baholash va rivojlantirish mavzulariga tayyorlangan taqdimotlar, videomahsulotlar, topshiriqlarni yechish bo'yicha amaliy tavsiyalar bilan tanishtirib boriladi. Trenerlar — ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi Shohida Nosirova, matematika fani o'qituvchisi Nargiza Shoimova, tabiiy fanlar o'qituvchisi Luiza Karimova tomonidan onlayn seminar-treninglar juda qiziqarli tarzda olib borildi.

Mashg'ulotlarda ishtirok etayotgan Shahrisabz shahridagi 25 ta maktab trener o'qituvchilari orqali shahardagi 152 nafar ona tili va adabiyot, 67 nafar biologiya, 48 nafar fizika, 51

nafar kimyo, 123 nafar matematika, 424 nafar boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari tajriba va malakalarini oshirmoqda. O'z navbatida bu fan o'qituvchilari onlayn o'quv mashg'ulotlari orqali o'quvchilar va ularning ota-onalariga nazariy tushunchalar bilan birga topshiriqlarni yechish bo'yicha amaliy tavsiyalar bermoqda.

Amalga oshirilayotgan ishlarining barchasi PISA-2021 xalqaro baholash monitoringidagi o'quvchilarning muvaffaqiyatli ishtirok etishiga erishishga qaratilgan.

Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirishga yo'naltirilgan 11-umumiy o'rta ta'lim "Tayanch maktabi"ga Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzuridagi Milliy markaz rahbari A. Ismoilov, bo'lim boshlig'i X. Ahmedov va viloyat xalq ta'limi boshqarmasi boshlig'i A. Himmatovlar yaqindan metodik ko'mak va tavsiyalar berib kelishyapti.

Boboyor OCHILOV,
Qashqadaryo viloyat xalq ta'limi boshqarmasi
Xalqaro tadqiqotlarga
tayyorgarlik ko'rish bo'yicha
koordinatori

Qaror va ijro

Samarqandda

kimyo va biologiya fanlariga ixtisoslashtirilgan 12 ta tayanch maktab tashkil etiladi

Umumta'lim maktablarida kimyo va biologiya fanlarini o'qitish sifati bugungi davr talablariga javob bermasligi, o'qitish metodologiyasi va laboratoriyalar ma'nani eskirganligi, o'qituvchilarning mehnatini munosib rag'batlantirish mexanizmlari joriy qilinmaganligi bilan bog'liq muammolar mavjud.

Vaholanki, ushbu yo'nalishda puxta bilim va salohiyatga ega kadrlarning yetishmasligi hududlarda yangi-yangi ishlab chiqarish korxonalarini barpo etish, farmatsevtika, neft, gaz, kimyo, tog'-kon, oziq-ovqat sanoati tarmoqlarini jadal rivojlantirishda o'zining salbiy ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi. Shu nuqtayi nazardan kimyo va biologiya fanlari bo'yicha ta'lim sifatini tubdan oshirish, umumta'lim maktablarida ushbu fanlarni o'qitishning mutlaqo yangi tizimini joriy etish maqsadida joriy yilning 12-avgust kuni Prezidentimizning "Kimyo va biologiya yo'nalishlarida uzluksiz ta'lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilinishi sohadagi mavjud muammolarning ijobiy yechimi bo'ldi.

Ushbu Qaror Samarqand viloyat xalq ta'limi boshqarmasi hamda tuman va shahar xalq ta'limi bo'limi rahbariyati,

mas'ul xodimlari, metodist va pedagoglar ishtirokida onlayn o'tkazilgan muloqotda o'rganildi. Unda belgilangan vazifalar, chora-tadbirlarni o'z vaqtida amalga oshirish bo'yicha fikr almashib olindi.

Qarorga muvofiq, viloyatimizning 12 ta tuman-shaharlarida kimyo va biologiya fanlariga ixtisoslashtirilgan tayanch maktablar faoliyatini yo'lga qo'yish belgilandi. Jumladan, 2020-2021-o'quv yilida Samarqand shahridagi 14-, Oqdaryo tumanidagi 45-umumta'lim maktablari, 2021-2022-o'quv yilida Kattaqo'rg'on shahridagi 2-, Bulung'urdagi 22-, Ishtixondagi 51-, Qo'shrabodagi 34-, Narpaydagi 43-, Nurobodagi 10-, Toyloqdagi 30-, Samarqand tumanidagi 33- hamda Kattaqo'rg'on tumanidagi 56-umumta'lim maktablari kimyo va biologiya fanlariga ixtisoslashtirilgan tayanch maktab sifatida qayta tashkil etiladigan bo'ldi.

Ushbu ixtisoslashtirilgan tayanch maktablarni belgilashda umumta'lim maktablarining salohiyati, o'quvchilarning kimyo va biologiya fanlariga bo'lgan qiziqishi va ota-onalarning talablari o'rganildi. Belgilangan tayanch maktablarda 3 nafar oliy, 17 nafar 1-toifali o'qituvchilar faoliyat olib bormoqda. Maktablarning o'rtacha ko'effitsiyenti 1,3 foizni tashkil etadi. Kimyo va biologiya laboratoriyalari to'liq jihozlangan va ularning zamonaviy moddiy-texnika bazasini yanada mustahkamlashga alohida e'tibor qaratiladi.

E'tiborga molik jihati, tashkil etilayotgan ixtisoslashtirilgan tayanch maktablarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida oliy ta'lim muassasalarining kafedralari, ilmiy-tadqiqot muassasalari va ishlab chiqarish tarmoqlari birlashtirildi. Xususan, Samarqand davlat universitetining "Odam va hayvonlar fiziologiyasi va biokimyo", "Organik va biorganik kimyo", "Botanika, zoologiya, genetika va biotexnologiya", "O'simliklar fiziologiyasi va mikrobiologiya", "Noorganik kimyo va materialshunoslik" kafedralari, Samarqand davlat tibbiyot institutining "Mikrobiologiya, virusologiya va immunologiya" kafedrasi birlashtirildi. Bundan tashqari, xorijiy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda qo'shma ta'lim dasturlarini amalga

oshirish, stajirovkalarni tashkil etish va xorijiy mutaxassislarni jalb etish, o'qituvchilar faoliyatini baholashning ilg'or mezonlarini joriy etish ko'zda tutilgan.

Ixtisoslashtirilgan tayanch maktablarining o'quvchi va o'qituvchilarini moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha yaratilayotgan imtiyozlarni ham alohida ta'kidlash lozim. Ya'ni, ushbu tayanch maktablarning direktor va ixtisoslashgan fan bo'yicha direktor o'rinbosarlariga 2021-yil 1-yanvardan boshlab bazaviy tarif stavkasiga nisbatan amalda belgilangan ustama haqi miqdorini 50 foizgacha oshirish belgilandi. Kimyo va biologiya fanlaridan bilimlarni baholash bo'yicha milliy sertifikatlash tizimi joriy etiladi. Imtiyoz beriladigan darajadagi milliy sertifikatga ega umumta'lim maktabi, akademik litsey va kasb-hunar maktabi o'quvchilari davlat oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirishda kimyo yoki biologiya fanidan test sinovi topshirishdan ozod etiladi hamda unga tegishlilikiga ko'ra kimyo yoki biologiya fani uchun belgilangan maksimal ball beriladi. Shuningdek, 2021-2022-o'quv yilidan boshlab, kimyo va biologiya yo'nalishlari bo'yicha kadrlar tayyorlayotgan OTM tomonidan umumta'lim maktablari bitiruvchilari o'rtasida kimyo va biologiya fanlari bo'yicha ko'p bosqichli olimpiadalar o'tkaziladi. E'tiborlisi, ushbu olimpiadalarda 1-3-o'rinlarni egallagan o'quvchilar OTMga imtihonsiz o'qishga qabul qilinadi.

Qo'ldosh SAIDOV,
Samarqand viloyati xalq ta'limi
boshqarmasi boshlig'ining
birinchi o'rinbosari

Chinakam badiiy asar uchun to'rt tushuncha asos — poydevor bo'ladi: Shaxs, Jamiyat, Tabiat va Din. Voqealar shu tushunchalar doirasida aylanadi. Shaxs mohiyatan Jamiyatni taqozo qiladi. Jamiyatning hayoti Tabiatdan tashqarida kechmaydi. Tabiat — Borliq olam esa Dinning mavjudligini dalillaydi. Bu uzviylik zamarida yana bir tushuncha — Huquq yuzaga keladi.

Yangi o'quv fani: huquq va adabiyot

Shaxs, Jamiyat, Tabiat va Din munosabatlari Huquq tizimida kesishadi. Boshqacha aytganda, badiiy asarda shaxs va jamiyat, shaxs va shaxs, shaxs va ijtimoiy hayot, shaxs va davlat munosabatlari yoritilgan ekan, bu badiiy asarni huquqiy munosabatlarni majmuyi sifatida o'rganish imkonini ham beradi. Shubha yo'qki, badiiy asar inson hayotida, shaxsning ma'naviy-ruhiy kamolotida alohida o'rin tutadi. Unda inson hayotining barcha tomonlari: baxt va baxtsizlik, shodlik va kulfat, quvonch va ko'zyosh, visol va hijron, o'tmish va kelajak turfa ohang va ranglarda aks ettiriladi. Badiiy asar tafakkurga qanot, ruhga najot beradi. Uning ta'sirida ko'ngil boylik ortadi, axloqqa yuksalish, nafsa sokinlik paydo bo'ladi. Shu bois azal-abad barcha davrda kitobxonlik, kitob mutolaasi, ilmga oshnolik har qanday illat va kasalliklarning davosi sanalgan. Zero, Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon aytganidek, "Hech to'xtamasdan harakat qilib turg'on vujudimizga, tanimizga suv-havo ne qadar zarur bo'lsa, maishat yo'lida har xil qora kirlar ila kirlangan ruhimiz uchun ham shul qadar adabiyot kerakdir. Adabiyot yashasa — millat yashar... Adabiyot chin ma'nosi ila o'lgan, so'ngan, qaqragan, o'chg'an, yarador ko'ngilga ruh bermak uchun, faqat vujudimizga emas, qonlarimizga qadar singishgan qora belgiklarni tozalaydigan o't, o'tkur yurak kirlarini yuvadigan toza ma'rifat suvi, xiralashgan oynalarimizni yorug' va ravshan qiladigan, chang va tuprog'lar to'lgan ko'zlarimizni artub tozalaydigan buloq suvi bo'lg'onlikdan bizga g'oyat kerakdir". Shunday ekan, mamlakatimizning ma'naviy-axloqiy, siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-madaniy hayoti, ayniqsa yoshlar kamoloti, ruhiy tarbiyasida adabiyotga suyanish, mutafakkir ijodkorlar asarlaridan oziqlanish, ularning fikrlaridan ilhomlanish, g'oyalarni davom ettirish juda muhim. Odob, axloq muhofizi bo'lgan adabiyot shaxs axloqiga ta'sir etish orqali butun jamiyatga ta'sir etish qudratiga ega. Ayni shu jihatlarni inobatga olib, respublikamizda bu borada qator ishlar amalga oshirilmoqda. Kitobxonlik tanlovlarining o'tkazilishi, Adiblar xiyobonining barpo etilishi, oliy ta'lim muassasalariga ma'lum ijodkorlar hayoti va ijodini chuqur o'rganish va "Navoiyshunoslik" fanlarining o'quv dasturiga kiritilganidir.

Toshkent davlat yuridik universitetida ham mazkur fanlar mutaxassislikdan kelib chiqqan holda "Huquq va adabiyot", "Navoiyning huquqiy qarashlari" tarzida o'quv dasturiga kiritildi. 50 soat amaliy va 75 soat mustaqil ta'limga mo'ljallan-

gan "Huquq va adabiyot" kursida talabalar "Sharq mumtoz adabiyotida davlat, huquq va boshqaruv muammolari", "XX asr boshidagi huquqiy muammolar va ularning adabiyotda aks etishi", "Detektiv asarlarda jinoiy psixologiya va jinoyatchilikning yoritilishi", "O'zbek detektiv asarlarida jinoyat olami tasvirlari", "Jahon adabiyoti yurist-adiblari ijodida huquq muammolari" kabi masalalarni o'rganishadi, o'zbek va jahon adabiyotining sara asarlari bilan tanishib, tafakkur va tasavvurlarini boyitishadi. Mazkur kurs orqali talabalar:

- adabiyot va huquq uyg'unligini anglash, har qanday muammoga insoniylik tamoyillari bilan yondashish, adolat va qonun tushunchalarining mohiyatini bilish;
 - huquqiy qarashlarning shakllanishi va rivojlanishida adabiyotning o'rni va rolini belgilash;
 - mutafakkir ijodkorlarning huquqiy qarashlarini tahlil eta olish;
 - badiiy asar va hayot haqiqatini qiyosan o'rganish, voqea-hodisani kuzatish, asosiy muammoni topish, muammolarni tasniflash, yozuvchi maqsadi va g'oyasini aniqlash;
 - asar qahramoniga baho berish, uning taqdiri misolida asarda ko'tarilgan huquqiy muammoga munosabat bildirish;
 - asarda tasvirlangan huquqiy muammolarni yuzaga keltiruvchi omillar xususida fikr yuritish, muammolarni hal etish yuzasidan takliflar berish, bahs-munozaraga kirisha olish;
 - o'z fikrini adabiy parchalar, huquqqa doir hikmatli so'zlar bilan ta'sirchan ifodalash;
 - adabiy til me'yorlari asosida badiiy asar yuzasidan esse, taqriz, sharhlar yoza olish;
 - kitobxonlik tanlovlari, turli anjumanlarda qatnashish, o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda izchil bayon etish kabi ko'nikma va qobiliyatlarga ega bo'lishadi.
- Umuman, talabalarining estetik didi va tafakkurini rivojlantirishni maqsad qilgan mazkur kursda buyuk shoir va yozuvchilar ko'pincha chiroyli va qiziqarli hayotiy misollar beruvchi ajoyib huquqshunos o'qituvchilar sanalishi va ular huquq faqat o'z atrofida aylanuvchi voqelik emas, balki ijtimoiy hayotning uzviy tarkibiy qismi ekanligini o'z asarlari bilan isbotlagani (A.Saidov) tahlil va talqin etiladiki, bu albatta bo'lajak huquqshunoslarning ham adabiy ham huquqiy bilimlarni o'zlashtirishida yaqindan yordam beradi. Qolaversa, kurs mobaynida o'qiladigan badiiy asarlar talabalarda adolat, insof, diyonat, olijanoblik, shafqat, muruvvat, insoniylik kabi xislatlarning yuksalishiga sababchi bo'lishidan umidlanamiz.

Nasiba BOZOROVA,
filologiya fanlari nomzodi,
TDYU dotsenti

"Muallimni ulug'lash ilmni ulug'lashdir"

Zamonaviy pedagog deganda yosh avlod uchun chinakam murabbiy bo'lishga havasi, ishtiyoqi zo'r, zamon talabalarini tez va chuqur anglaydigan, o'zining ilmiy, ijtimoiy-siyosiy saviyasini, pedagogik mahoratini izchillik bilan oshirib boruvchi, haqiqiy vatanparvar va mehnatsevar o'qituvchi, ustoz, muallim tushuniladi.

Azaldan ustozga munosabat, ehtirom o'zgacha bo'lgan. Hatto ilm-tafakkurda muayyan darajaga yetishganlar — olimlar ham ustozlarini hayajonsiz yodga olmaydi. X asrda yashagan buxorolik alloma Burhoniddin az-Zarnujiyning "Ta'lim al-mutaalim" asarida shunday ibratli fikrlar bor: *"Muallimni ulug'lash ilmni ulug'lashdir", "...tolibi ilm uchun loyig'i shulki, o'zicha biror ilm turini tanlamasin, balki ishni ustoziga tashlab qo'ysin, topshirsin. Bas, ustoz bu borada tajribalar hosil qilgan, albatta". "Bilginki, tolibi ilm ilmga hargiz yetmaydi va u bilan foyda topmaydi, illo, ilm va uning ahlini ulug'lash, o'z ustoziga ta'zim aylash va uni behad hurmat qilish ila yetadi va foyda topadi". "Har kim (istagan) narsasiga faqat hurmat qilish ila yetadi. Har kim istagan narsasidan faqat tarki hurmat va ta'zimni yo'qotish ila mahrum bo'ladi". "Hurmat aylash toatdan (itoatdan) yaxshiroq".*

Ustozni sharaflashda buyuk ajdodimiz, g'azal mulkining sultoni Alisher Navoiy hammamizdan oldinda. Qarang:

*Haq yo'lida kim senga bir
harf o'qutmish ranj ila,
Aylamak bo'lmas ado oning
haqin yuz ganj ila.*

Ustozning xizmati yuz xazinadan ham bebaho hisoblanadi. Umrini farovon qilishga xizmat qiladigan savodi uni baxtli qilishi tayindir.

Alisher Navoiy o'qituvchining ma'naviy qiyofasiga nisbatan jiddiy talablarni qo'yadi. Xususan, *"Mudarris kerakki, g'arazi mansab bo'lmasa va bilmas ilmni aytishga urinmasa, manmanlik uchun dars berishga havas ko'rgazmasa va olg'irlik uchun gap-so'z va g'avg'o yurgizmasa, nodonlikdan sallasni katta va pechi uchun bo'lmasa, gerdaryish uchun madrasa ayvoni boshi unga o'rin bo'lmasa, yaramasliklardan qo'rqsa va nopoklikdan qochsa, nainki, o'zini olim bilib, necha nodonga turli fisq ishlarni mumkin, balki halol qilsa, qilmas ishlarni qilmoq uchun sodir bo'lsa va qilar ishlarni qilmaslik unga qoida va odat bo'lib qolsa. Bu mudarris emasdir, yomon odadni tarqatuvchidir"*, deb yozgan mutafakkir.

Shayx, imom Sadriddin ash-Sheroziy aytgan: *"Mashoyixlarimiz o'g'lini olim qilishni xohlasa, faqihlarning, g'arib-larning riyosini qilishni lozim deb bilardilar, ularni ikrom qilardilar, ularga ta'zim qilardilar. Ularga biror narsa (hadya ham) berardilar. Shunda o'g'lini olim bo'lmasa ham nevarasi, shubhasiz, olim bo'lardi"*.

Zamonaviy pedagog so'zidagi "zamonaviy" tushunchasi ko'p jihatdan hozirgi pedagoglar portretida yorqin timsol sifatida tasvirlanadi. Azaldan o'qituvchi kasbi mashaqqatdan iborat ekanini, shu bilan birga, o'z zamonasida yetuk shaxs sifatida ham gavdalaniishi, unga qo'yilgan talablardan biriga aylangan. Shu bois mashhur pedagog Yan Amos Komenskiy *"O'qituvchilik yer yuzidagi har qanday kasbdan ko'ra yuqori turadigan juda faxrlar kasb"* ekanini yozgan.

Mashhur o'zbek pedagogi Abdulla Avloniy yosh avlodning sog'lom o'sishida ota-ona o'ziga xos rol o'ynasa, uning fikriy jihatdan taraqqiy etishida o'qituvchining o'rni beqiyos ekanini ta'kidlagan. O'qituvchi doim izlanuvchan, yangiliklarga o'ch bo'lishi kerak. Chunki *"O'quvchilar o'qituvchilar o'zlashtirgan bilimlar bilan oziqlanadilar"* (Karl Kraus). Yaxshi pedagog bu — bir odamda ikki mutaxassis, degani. Ya'ni, zamonaviy pedagog + kasb ustasi. Shunday bo'lmasa, o'quvchini ruhlantirish, ertangi kunga ishontirish, rivojlantirish qiyin.

Hozirgi pandemiya sharoitida ta'lim tizimi masofaviy jarayonga o'tdi. Bu holat pedagogdan kreativlikni, zamonaviylikni, hozirjavoblikni talab qiladi. O'quvchi har qachongidan ko'proq pedagog e'tiboriga, mahoratiga mushtok. Tezkorlik bilan rivojlanayotgan davrda har bir zamonaviy pedagog uchun quyidagi talablar o'ta zarur va shart:

- kasbiy faoliyatni ongli ravishda his etish;
- tashabbuskorlik, ya'ni o'zini o'zi realizatsiya qilishga intilish;
- ta'lim mazmuni elementlarini takomillashtirib borish;
- pedagogik-ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish;
- shogirdning axloqiy-amaliy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish;
- pedagogik san'at va mahoratini muntazam sayqallab borish.

Ilmimiz amalimiz bilan uyg'unlashsa, bir qadrimiz ming karra oshadi. So'zimizni buyuk mutafakkir bobomiz Alisher Navoiyning muallimlik mash-aqqati to'g'risidagi quyidagi so'zlari ila yakunlasak: *"Uning ishi odam qo'lidan kelmas, odam emas, balki dev ham qila bilmas. Bir kuchli kishi bir yosh bolani saqlashga o'zlik qilardi, u esa bir to'la bolaga ilm va adab o'rgatadi, ko'rkim, bunga nima yetsin"*.

Musallam ABDUJABBOROVA,
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat
instituti dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi

Germaniyada oliy ta'lim olishni xohlayman, nima qilmoq kerak?

Informatsiya asri imkoniyatlarimizni beqiyos kengaytirib yubordi. Cheklorsiz dunyoning deyarli har qanday nuqtasidagi odam bilan bog'lanish, internet orqali turli xizmatlar ko'rsatilishi, deyarli har qanday ta'lim va kasbning kompyuter va raqamli texnologiyaga bog'liqligi kabi holatlar zamonaviy, global informatsion jamiyatning ayrim belgilari xolos. Bunday jamiyatda inson tarixidagi har qachongidanda kamroq cheklorlar va ko'proq imkoniyatlar qurshovida yashaydi. Lekin bu davr "tangasi"ning ham ikkinchi tomoni bor. Bunday jamiyatning eng asosiy talablaridan biri bu — global raqobatbardoshlikdir.

Yaqin o'tmishda ta'lim tizimi bitiruvchilari ish topish uchun faqatgina o'z shahri, viloyati, nari borsa O'zbekiston hududidagi boshqa bitiruvchilar bilan raqobatlashgan bo'lsa, bugungi kunga kelib, ish sohasiga qarab, u bir nechta boshqa davlat bitiruvchilari, ayrim hollarda esa butun dunyo bitiruvchilari bilan raqobatlashishi ehtimoli bor.

Bunday talablar o'z navbatida yuqori sifatli ta'limga bo'lgan ehtiyojni birato'la zaruratga aylantirib qo'ydi, metafora qilsak: bundan buyon yorqin kelajak poyezdi uchun chiptangizni faqat ta'lim orqaligina sotib olasiz — ta'limingiz sifati qancha baland bo'lsa o'sha farovon kelajak tomon sayohatingiz shuncha qulayroq o'rindiqda amalga oshadi. Ana o'sha poyezddan qolib ketmaslik uchun barcha davlatlardagi kabi O'zbekistonda ham yuqori sifatli ta'limni yo'lga qo'yish ehtiyoji har qachongidanda baland.

Ma'lumotlarga ko'ra joriy yilda umumta'lim maktablarini 450 ming nafardan ortiq yoshlar bitirgan. Davlatimiz OTMLarida hammasi bo'lib 140 ming nafar talabalarni qabul qilish ko'zda tutilgan. Ularning 10 643 tasi magistratura uchun bo'lsa, qolgan 129 357 o'rin barcha turdagi (kunduzgi, sirtqi va kechki) bakalavrlar qabuli uchun mo'ljallangan. Demak, oliy ta'lim tizimidagi mavjud o'rinlar maktab bitiruvchilarining qariyb 29% ni qamraydi. Bu ko'rsatkich oldingi yillarga qaraganda o'sgan, lekin yoshlarning qolgan qismi, aytaylik, muqaddam oliy ta'limga kira olmaganlar nima qilishi kerak?

Tabiiyki, oliy ma'lumot olishni xohlaganlarning bir qismi chet eldagi o'quv yurtlariga yuzlanishi kerak. Bakalavriatni bitirganlarda ham shu kabi muammo mavjud. Magistraturada ta'limni davom ettirmoqchi bo'lgan yoshlar yanada keskin raqobatga kirishishga majbur, chunki magistratura o'rinlari bakalavr bitiruvchilarining taxminan 8% ini qamraydi. Bu kabi holatlar O'zbekiston yoshlarining chet elda ta'lim olishga qiziqishlari yuqoriligining sabablaridan biri bo'lib qolmoqda.

Bitiruvchilarni chetda o'qishga undaydigan yana bir sabab bu — sifat. AQSH, Angliya, Germaniya, Yaponiya kabi rivojlangan davlatlar oliy ta'limining sifati yuqori va ushbu davlatlar OTMLarida ta'lim olgan talaba katta ehtimol bilan butun dunyo bo'ylab raqobatbardosh kadrga aylanadi. O'zbekistonlik bitiruvchilarning rivojlangan davlatlarda oliy ta'lim olishga qiziqishi va bu davlatlarda ta'lim olishi tobora keng kuzatilayotgani ijobiy holatdir. Rivojlangan davlatda ta'lim olishga qaror qilgan bitiruvchi va uning oilasi oldida qator savollar paydo bo'ladi va ulardan eng kattasi — "qaysi davlatda oliy ta'lim olganim yaxshi?". Bu savolga hamma o'z dunyoqarashi, sharoiti, imkoniyati va xohishidan kelib chiqib javob izlaydi. Men ham, o'z vaqtida uch sababga ko'ra Germaniyada oliy ta'lim olishga qaror qilgandim va gazetxon uchun foydali bo'la-

di degan umidda qarorlar jarayoni va ularga ta'sir ko'rsatgan omillar haqida fikrlarimni keltirmoqchiman.

Birinchi omil — ta'lim sifati. Germaniyada ta'lim sifati barcha bosqichlarda yuqori bo'lib, bu qator xalqaro tadqiqot va nufuzli tashkilotlar tomonidan tan olingan. Bunga misol tariqasida BMTning "Inson Taraqqiyoti Indeksi"ni keltirish mumkin. Ushbu Indeksda Germaniyaning oliy ta'lim muassasalari 1980-yillardan buyon doim birinchi 10 likda bo'lib kelmoqda. Yanada aniqroq misol, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan 72 davlatdagi 28 million OTM talabalari orasida tashkillashtiriladigan PISA tadqiqotida ham Germaniya birinchi 10 likda. Taqqos uchun — AQSH Inson taraqqiyoti indeksi bo'yicha Germaniyadan bir pog'ona baland — 5-o'rinda bo'lsa, so'nggi PISA tadqiqoti natijalari bo'yicha 23-o'rinda.

Ikkinchi muhim omil bu — yashash xarajatlari va ta'lim xarajatlari. Yashash xarajatlari ko'rsatkichlari rivojlangan davlatlarda o'zaro mutanosib, shu bilan birga, bitiruvchining o'sha davlatdagi turmush tarziga bog'liq bo'lib, yillik o'rtacha 12 ming AQSH dollari. Ta'lim xarajatlari esa davlatga va universitetga qarab katta farq qilishi mumkin. AQSHda sifati ta'lim beruvchi OTMLar, asosan, xususiy sektor tomonidan tashkil etilgan bo'lib, ulardagi ta'lim narxi yillik 4-5 mingdan (universitetning nufuziga qarab) 75 ming dollargacha. Germaniyada esa mavjud 380 OTMLardan 300 tasi davlat tasarrufida bo'lib, ularda o'qish xarajatlari bir yil uchun 600 yevrodan oshmaydi. Qolaversa, Germaniyada ham xalqaro, ham mahalliy talabalar uchun o'qish davrida haftasiga 20 soatdan ishlash imkoniyati beriladi. Yana bir jihat Germaniya ta'lim tizimini boshqa rivojlangan davlatlarga qaraganda talashda ustunlikni yaratadi, bu ham bo'lsa talabalarga o'quv amaliyoti(stajirovka)ni bajarganliklari uchun haq to'lanadi. Shu orqali ko'plab talabalar o'z xarajatlarning katta qismini qoplashga muvaffaq bo'ladi.

Uchinchi omil, ta'lim yakunlangandan keyin Germaniyada qolib ish tajribasi o'tirmoqchi bo'lgan talabalar uchun boshqa rivojlangan davlatlardan farqli ravishda 1,5 yilgacha muddatga qo'shimcha viza berilishi mumkin. Buning sharti — siz Germaniya OTM bitiruvchisi bo'lishingiz va o'z xarajatingizni mustaqil qoplay olishingizdir. Bunday qo'shimcha vaqt bitiruvchi mehnat bozorida o'z o'mini o'sha davlatda turib topishi uchun juda yaxshi imkoniyatdir. Toshkent shahrida ro'yxatda bo'lmasdan turib, ish qidirganlar buning naqadar muhim omil ekanligini juda yaxshi tushunishlariga ishonaman.

Keling, siz ham yuqoridagi uch omil asosida Germaniyada oliy ta'lim olishga qaror qildingiz deb faraz qilaylik, navbatdagi jihatlar — universitetlarning minimal talablari bilan tanishib chiqamiz.

Bakalavr darajasiga ega bo'lmoqchi bo'lgan maktab bitiruvchilari uchun quyidagi talablar qo'yiladi:

- Baholari yuqori darajadagi maktab shahodatnomasi, yoxud kollej, yoki akademik litsey diplomi;
- "Universitetga kirish malakasi" (Hochschulzugangsberechtigung) sertifikati;
- Tanlangan o'quv dasturiga mos bo'lgan, kamida B1 darajada Nemis yoki Ingliz tilini bilishi;
- Tanlangan o'quv dasturi va universitetga ko'ra kirish talablarini qondirish va to'ldirilgan qabul anketasi;
- Motivatsiya xati (motivation letter);
- Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar.

Germaniyada ta'lim tizimi O'zbekistonnikidan tubdan farq qiladi, shu sabab ro'yxatning ikkinchi bandida ko'rsatib o'tilgan "universitetga kirish malakasi" nomli sertifikat qo'shimcha talab qilinadi. Odatda Germaniyada har bir o'rta ta'lim muassasasi bitiruvchisi majburiy tarzda ushbu sertifikat uchun imtihon topshiradi va natijasiga ko'ra OTMga o'qishga kiradi. U yerda har bir OTMga alohida imtihon topshirish tajribasi deyarli yo'q. Ta'kidlangan sertifikatdagi baho bilan o'quvchi universitetga hujjat topshiradi va ballari universitet talabini qondirsa o'qishga qabul qilinadi. Tabiiyki, O'zbekistondagi maktab bitiruvchisida ushbu sertifikat bo'lmaydi, shu sabab Germaniyada OTMga kirmoqchi bo'lgan o'zbekistonlik maktab bitiruvchisi avvaliga bir yillik tayyorlov kursini o'tashi va yakunda universitetga kirish malakasi sertifikatini uchun imtihon topshirishi talab qilinadi.

Germaniyadagi bakalavr dasturlarining aksariyat nemi tilida bo'lib, ingliz tilidagi kurslar kam. Lekin magistratura sohasida teskarisi — ingliz tilida ta'lim beruvchi dasturlar ko'p.

Endi esa magistratura darajasiga erishmoqchi bo'lganlar uchun taqdim etiladigan talablar bilan qisqacha tanishamiz:

- Baholari yuqori darajada bo'lgan bakalavr diplomi;
- Tanlangan o'quv dasturiga ko'ra kamida B1 darajada nemis yoki ingliz tilini bilishi;
- Tanlangan o'quv dasturi va universitetga ko'ra kirish talablarini qondirish va to'ldirilgan qabul anketasi;
- Motivatsiya xati (motivation letter);
- Shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar.

O'zbekistondagi xalqaro universitetlar (Toshkentdagi Westminster xalqaro universiteti, Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti filiali va boshqalar) diplomi ingliz tilida bo'lgani sababli qo'shimcha tarjima va tekshirishsiz qabul qilinishi mumkin. Lekin mahalliy universitetlarni bitirgan talabalar tarjima ishlarni amalga oshirishga avvaldan tayyor bo'lishlari kerak. Yodda tutish kerakki, ba'zi magistratura sohalari 2-3 yillik ish tajribasini talab qilishi ham mumkin. Germaniyada oliy ta'lim olish bo'yicha qo'shimcha ma'lumotlarni <https://www.studying-in-germany.org> yoki topshirmoqchi bo'lgan universitetingizning tegishli saytidan olishingiz mumkin.

Yuqoridagi talablarga javob bergan taqdirda hujjat topshirish jarayoni boshlanadi. Qiziqqan sohagizni tanlaganingizdan keyin mazkur akademik yilda o'qishga qabul qilinish ehtimolini oshirish uchun bir nechta universitetdagi sohalarga topshirganingiz maqul. Bunda ikki yo'ldan birini tutsangiz bo'ladi: hujjatlarni to'g'ridan-to'g'ri universitetga, yoki agregator orqali topshirishingiz

mumkin. Birinchi holatda har bir tanlangan universitetga hujjatlarni o'zingiz tayyorlab birma-bir yuborishingiz kerak bo'ladi. Bunda siz bir nechta guruh qilib hujjatlaringiz tarjimasini, pochta xarajatlarni, qabul komissiyasi ko'rib chiqishi uchun xarajatlarni alohida to'lashga majbur bo'lasiz. Hujjatlarning universitetga to'liq holatda yetib borishi uchun ham o'zingiz javobgar bo'lasiz.

Ikkinchi holatda siz ma'lum bir agregator tashkilot xizmatidan foydalansangiz bo'ladi. Germaniyadagi OTMLar uchun eng mashhur va ishonchli bu Uni-Assist (<https://www.uni-assist.de/en/>) tizimidir. Bu holatda siz har bir universitetga alohida va bir nechta nusxada hujjat topshirish o'rni Uni-Assist tizimiga bir marta hujjat topshirish va ushbu tizim siz tanlangan universitetlarga sizning nomingizdan hujjatlaringizni topshirib beradi. Qulayligi shundaki, siz O'zbekiston-Germaniya pochta xizmatidan bir marta — Uni-Assistga hujjat yetkazib berish uchun foydalanisiz va qolgan hujjat topshirish jarayonlari uchun Uni-Assist javobgar bo'ladi.

Yodda tutish kerak bo'lgan ikki jihat bor: hozir Uni-Assist orqali Germaniyadagi 380 ta universitetdan 170 tasiga hujjat topshirish mumkin, qolgan universitetlarga yoki to'g'ridan-to'g'ri, yoki boshqa agregator orqali hujjat topshirish mumkin bo'ladi; Uni-Assist xizmatlari pullik bo'lib, u orqali birinchi hujjat topshirish 70 yevro va undan keyingi har bir hujjat topshirish uchun 30 yevrodan to'lov talab qilinadi.

Hujjat topshirilib, universitetning barcha talabari muvaffaqiyatli qondirilganidan keyin universitetdan o'qishga taklif xati beriladi. Shu nuqtaga yetib kelganingizda bilimningizga qo'yilgan talablarni mardonavor yengib o'tgan bo'lasiz, lekin tin olishga erta, tashkiliy masalalar endi boshlanadi. Universitet sizga mahliyo bo'lgani bilan elchixonaga orqali viza olishingiz kerak bo'ladi. Viza uchun to'liq ma'lumotni Germaniyaning O'zbekistondagi elchixonasidan (<https://taschkent.diplo.de/>) olishingiz mumkin, lekin qisqa umumiy talablar quyidagilardan iborat bo'ladi:

- Universitetdan taklif xati;
- Sug'urta polisi;
- Turar joy mavjudligining tasdiqi;
- Germaniya bankidagi o'z nomingizga ochilgan hisob raqamida (oyiga 853 yevro hisobida) 10 236 yevro miqdoridagi mablag'ning mavjudligi tasdiqi;
- Viza uchun to'ldirilgan anketa.

Barcha bosqichlardan o'tganingizda barcha chet elda o'qishga borgan talabalar xayoliya keladigan uch fikr sizning ham xayolingizga kelishiga aminman. Birinchidan, rivojlangan davlatdagi nufuzli universitet sizni qabul qilganda siz shu paytgacha qilgan mehnatingiz zo'yr ketmaganligini his qilaysiz va halol mehnat, intilish orqali ham yo'lingizni topishingizga ishonchingiz ortadi. Ikkinchidan, aslida o'ta-onangiz va oilangiz o'z xayollarida sizni boringizdan bir nechta marta mukammalroq inson sifatida tasavvur qilishadi — chet elda ham o'ringizni topa bilishingiz orqali lar ozusidagi inson obraziga yana bir qadam yaqinlashasiz. Va nihoyat, sizga har qachongidanda kattaroq va murakkabroq vazifa ishonib topshirilganini anglab, belni mahkam boylab yangi marralarni zabt etish ishtiyoqi paydo bo'ladi.

Yorqin kelajak poyezdida hammamizga joy yetarli, faqat unga chiqishni chin dildan xohlasak bo'lgani!

Xurshidbek QODIROV,
Mayns universiteti bitiruvchisi

Pirniyazov Quddus Qadamboyevichning 02.00.06 — Yuqori molekulyar birikmalar ixtisosligi bo'yicha "Askorbat xitozan Vombyx mori sintezi, xossalari va qo'llanishi" mavzusidagi (kimyo fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Polimerlar kimyosi va fizikasi instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.02/30.12.2019.K/MT/36.01 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 4-sentabr kuni soat 10:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100128, Toshkent shahri, Abdulla Qodiriy ko'chasi, 7-"B" uy.
Tel/faks: (71) 241-85-94, 241-26-61; e-mail: polymer@academy.uz

Xikmatov Fatxulla Xabibullayevichning 23.00.02 — Siyosiy institutlar, jarayonlar va texnologiyalar ixtisosligi bo'yicha "Davlat siyosatida strategik boshqaruvning zamonaviy xususiyatlari (O'zbekiston misolida)" mavzusidagi (siyosiy fanlar bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston Milliy universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ss.01.08 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 26-avgust kuni soat 10:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100174, Toshkent shahri, Universitet ko'chasi, 4-uy,
O'zMUning Ijtimoiy fanlar fakulteti, 511-xona.
Tel/faks: (71) 227-12-24, 246-53-21, 246-02-24; e-mail: nauka@nuu.uz

Obidov Azamat Erkinjonovichning 13.00.05 — Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi ixtisosligi bo'yicha "Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish jarayonlarini vebinar texnologiyasi asosida takomillashtirish" mavzusidagi (pedagogika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ped.48.01 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 29-avgust kuni soat 10:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100095, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Ziyo ko'chasi, 76-uy.
Tel/faks: (71) 246-92-17, 246-92-17; e-mail: pedagogikinnovatsiyalar@edu.uz

Isanova Gulbahor Taxirovnaning 23.00.02 — Siyosiy institutlar, jarayonlar va texnologiyalar ixtisosligi bo'yicha "Jamoatchilik fikrini shakllantirishda ijtimoiy-siyosiy reklama roli oshirishning zamonaviy tendensiyalari" mavzusidagi (siyosiy fanlar bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi himoyasi O'zbekiston Milliy universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ss.01.08 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 26-avgust soat 11:30 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100174, Toshkent shahri, Universitet ko'chasi, 4-uy,
O'zMUning Ijtimoiy fanlar fakulteti, 511-xona.
Tel/faks: (71) 227-12-24, 246-53-21, 246-02-24; e-mail: nauka@nuu.uz

Jumayev To'liq Xolmurodovichning 23.00.03 — Siyosiy madaniyat va mafkura ixtisosligi bo'yicha "O'zbekiston va Janubiy Koreya davlatlari o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy sohalarida hamkorlikning rivojlanish tendensiyalari" mavzusidagi (siyosiy fanlar bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston Milliy universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ss.01.08 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 25-avgust kuni soat 11:30 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100174, Toshkent shahri, Universitet ko'chasi, 4-uy.
Tel/faks: (71) 227-12-24, 246-53-21, 246-02-24; e-mail: nauka@nuu.uz

Kadirova Xalima Buvabayevnaning 22.00.02 — Ijtimoiy tuzilish, ijtimoiy institutlar va turmush tarzi sotsiologiyasi ixtisosligi bo'yicha "Qoraqalpoq xalqining milliy identifiklik xususiyatlari" mavzusidagi (sotsiologiya fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.20/30.2019.S.23.02 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 26-avgust kuni soat 14:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 45-uy.
Tel/faks: (71) 232-60-47, 239-17-83; e-mail: info@dba.uz

Otabayev Abdulkadir Karimovichning 23.00.01 — Siyosat nazariyasi va falsafasi. Siyosiy ta'limotlar tarixi va metodologiyasi ixtisosligi bo'yicha "O'zbekistonda jamiyat qurilishining institutsionallashuvi (siyosiy-tarixiy tahlil)" mavzusidagi (siyosiy fanlar bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston Milliy universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ss.01.08 raqamli ilmiy kengashning 2020-yil 25-avgust kuni soat 10:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100174, Toshkent shahri, Universitet ko'chasi, 4-uy.
Tel/faks: (71) 227-12-24, 246-53-21, 246-02-24; e-mail: nauka@nuu.uz

Shamsiyev Shermat Djurakulovichning 02.00.11 — Kolloid va membrana kimyosi va 02.00.08 — Neft va gaz kimyosi va texnologiyasi ixtisosliklari bo'yicha "Gaz qazib chiqarish va qayta ishlashdan chiqadigan nordon va qatlam suvlarini vodorod sulfididan tozalash texnologiyasi" mavzusidagi (texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zR FA Umumiy va noorganik kimyo instituti va Toshkent kimyo-texnologiya instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc. 27.06.2017.K/T.35.01 raqamli bir martalik ilmiy kengashning 2020-yil 27-avgust kuni soat 15:00 dagi onlayn (masofaviy) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100170, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani,
Mirzo Ulug'bek ko'chasi, 77-"A" uy.
Tel/faks: (71) 262-56-60, 262-79-90; e-mail: ionxanruz@mail.ru

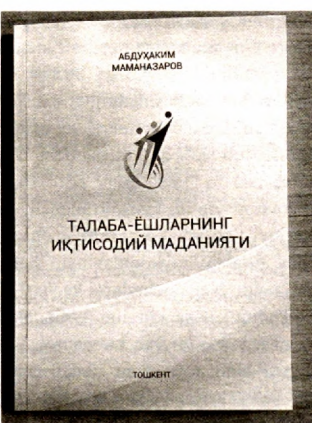
Izoh: O'tkazilayotgan barcha himoyalar O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Bosh ilmiy-metodik markazning <http://himoya.bimm.uz> platformasi va Zoom dasturi orqali onlayn (masofaviy) tarzda amalga oshiriladi.

Iqtisodiy tafakkurdan taraqqiyot sari

Talaba-yoshlarda iqtisodiy bilim, iqtisodiy dunyoqarash, iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish, shaxslararo iqtisodiy munosabatlarga kirishish muammolari o'zbekistonlik olimlar, sotsiolog, pedagog, psixolog va faylasuflar tomonidan tadqiq etilmoqda. Jumladan, ana shunday ilmiy izlanishlar asosida Lomonosov nomidagi Moskva davlat universitetining Toshkent shahridagi filiali ilmiy-tadqiqot ishlari rejasiga muvofiq filial direktori o'rinbosari, iqtisodchi olim Abdulhakim Mamanazarovning "Talabalarning iqtisodiy madaniyati" nomli monografiyasi chop etildi.

Ushbu kitobda ilmiy-tadqiqotlar asosida shaxsda inson kapitaliga nisbatan barqaror munosabatni hosil qilish, ularni rivojlangan bozor munosabatlari sharoitida faoliyat ko'rsatishga tayyorlash, talaba-yoshlarning iqtisodiy bilimlari va tafakkurini boyitish masalalari qamrab olingan. Muhimi, ushbu monografiyada rivojlangan bozor iqtisodiyoti munosabatlari sharoitida oliy ta'lim muassasalarining hatto noiqtisodiy ta'lim yo'naltirishlarida tahsil olayotgan talabalar iqtisodiy madaniyatini rivojlantirish texnologiyalarini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini takomillashtirish kabi maqsadlar ilgari surilgan.

Ma'murjon QIYOMOV



Tuzatish

Gazetamizning shu yil 18-avgust sonida e'lon qilingan "Kalavaning uchi qayerda? Yoxud Bekobodagi ayrim maktab o'qituvchilari soxta diplom bilan ishlayotgani haqida" sarlavhali maqolaning 5-xatboshisidagi so'nggi ikki gap quyidagicha o'qilsin: "1989-yili shu guruh (I.G'aybullayev o'qigan guruh)ga 17 nafar talaba qabul qilinib, 1994-yili shu guruhni 42 nafar talaba bitirgan. Ularning qay tartibda qabul qilingani to'g'risida esa hech qanday ma'lumot yo'q!".

Davlat attestatsiya komissiyasining 2001-yil 29-maydagi qaroriga asosan "Mehnat iqtisodiy bilimlari va tadbirkorlik asoslari" mutaxassisligi bo'yicha (Suyarova) Uzoqova Klara Jabborovnaga Qo'qon davlat pedagogika instituti tomonidan 2001-yil 2-iyulda berilgan V 071051 raqamli diplomning ilovasi yo'qolgani sababli

BEKOR QILINADI.

Andijon davlat universiteti, Tarix fakulteti jamoasi, Qarshi davlat universitetining faxriy professori, tarixnavis va adabiyotshunos olim, "Vodiynoma" jurnali tahrir hay'ati a'zosi

Poyon RAVSHANOVning

vafot etganligi munosabati bilan oila a'zolariga ta'ziya izhor qiladi.

M.V.Lomonosov nomidagi Moskva davlat universitetining Toshkent shahridagi filiali jamoasi matbuot kotibi Ixtiyor Botirovga o'g'li

Doniyor XUDOYOROVning

vafoti munosabati bilan ta'ziya bildiradi.

M.V.Lomonosov nomidagi Moskva davlat universitetining Toshkent shahridagi filiali jamoasi kutubxonachi Zumrad Rahmatovaga qizi

E'zoza BALLIYEVAning

vafoti munosabati bilan ta'ziya izhor qiladi.

Shukrona

Bir asrlik hayotning yuki

E'tibor berganmisiz, "taqdir taqozosi", "taqdir bitigi" degan iboralarni tez-tez takrorlaymiz. Biror voqeadan jabr ko'rgan yaqinimizga "bu kunlarni ko'rish taqdirida bor ekan" deya ich-ichimizdan achinamiz. Yoki yutuqlarimizdan sevinib, "taqdirimdan aylanay" deymiz beixtiyor. Zamondoshimiz Sa'dullo ota Jabborov taqdir yo'li, qismat bitigi XX asrning tahliliali voqealariga to'g'ri keldi. Shahrisabz tumanidagi Qutchi qishlog'ida dehqon oilasida tug'ilgan Sa'dulloning onasi to'rt bolasini yolg'iz boshi bilan voyaga yetkazadi. O'sha yillari qish qahratonini "tuf desa tupuk muzlab qolar" darajada sovuq kelgan, ayni g'alla pishiqlik arafasida esa "hasfi" degan bir ofat sabab hosil nobud bo'lgan ekan. Besh jonni boqayotgan onaizor uchun osmon uzoq, yer qattiq tuyulgandir. Hech iloji qolmagach, otquloqni qaynatib, so'ng dimlab berar, uni chaynash ham shartmasdi, liq etib yutib yuborilardi, shu alfozda bolalarini ovutardi.

Birinci sinfda bor-yo'g'i ikki soat o'qigan Sa'dullo tengdoshlari kabi bolalikning eng zavqli damlaridan be-bahra qoldi, chunki u oilaning erkagi edi. O'tin terib, uni arzimagan pulga sotib yoki yegulikka almashtirib uyga olib kelardi. Gohida ukasi Yodgorni orqalab ko'targancha maktabni derazasidan tomosha qilib, yana armon bilan ortga qaytib ketardi. Bir kuni yana o'sha qish qahratonini — qor tizza barobar bo'lgan kunlari najot istab amakisirikiga bor-gan Sa'dullo kechga yaqin uyga kelayotib, yo'lda oyoqda tagi bor-u usti yo'q chorik, egnida tizzadan tepadagi shalvaridan a'zoyi badani yaxlasa-da, lekin yaqinlarining aynan u ketgandan so'ngina atala suzib yeyishini his qilishi uni ko'proq qiynardi. Ana shunaqa og'ir, sinovli kunlarda urinib-surinib katta bo'ldi. O'smirlikdan o'tar-o'tmasdan kolxoz ishiga sho'ng'ib ketdi. Bir kaft un topgach, onasi qozonda non pishirib berardi. "Bir kuni yig'ib-tergan pulimni olib, Shahrisabz bozoriga bordim, uyga nimadir yegulik olib borish uchun pul bor, lekin birorta yeydigan mahsulot sotilayotgani yo'q, na olmaoqi, na tushak, hech vaqo yo'q. Ana shunda uyga kela-kelgumicha mushohada qilib kelganman: pul arzimasa narsa ekan. Bir qalpoq tangasi bor odamdand, bir qalpoq doni bor odam boy-badavlat hisoblangan davrlar edi-da. Shularni aytсам nevaralarimga cho'pchakday tuyuladi" deydi bobo.

1938-yili armiya safiga chaqirilgani, to'satdan urush xabari tarqalib bo'linmaga joylashtirilgani, qisqa vaqt ichida urushga tayyorgarlik ko'rilib frontga yuborilgani, jang maydonlarida kechgan qiynoqlar, ochlikdan qiynalgan soldatlarga yordam bera olmaslik kabi qalb jarohatlarini boshdan o'tkazish ota uchun oson bo'lmagan. U o'qchi polki tarkibida Volga daryosi bo'ylarida, Pskov, Riga va boshqa ko'plab shaharlarini fashistlardan ozod qilishda, Stalingrad himoyasi uchun bo'lgan janglarda qatnashgan. Ammo g'alaba haqidagi

xushxabarni eshitgan kuniyoq va undan oldin ham, hozirgacha shukrona aytishni dilidan, tilidan qo'yamdi.

"...Urush avjiga chiqqan, chegara yaqinimiz, oziq-ovqat uzilgan o'sha kunlarda ochlikdan soldatlarimiz qirila boshladi. Ham kechasi, ham kunduzi otishma to'xtamaydi, ikki tomon ham chekinmaydi, aksincha, bir-biriga qarab kela boshlaydi. Shunda men ro'paramdagi dushmani yaqinimga kelguncha kutib mo'ljalga olib, otib tashlayman-da, tez borib xurjunidan non olaman, axir bu sovuqda tirik qolishning birdan-bir yo'li shu edi-da, deya yana urush taasurotlarini so'zlaydi, Sa'dullo bobo. — 1943-yili Novgorod qishi yanayam qattiq keldi. To'satdan otishma boshlanib, tankimiz yona boshladi. Tank ichidagilardan yolg'iz men tirik qolgan, lekin alanga ichida edim. Bir amallab tankdan chiqib, o'zimni duch kelgan okop ichiga otdim. Keyin bilsam dushman ichiga tushib qolibman, shu yerda ikkita fashist asir oldi. Qulay vaziyatni ko'zlab ikkalasiniyam yer tishlatdim va o'zim ham hushimni yo'qotdim. O'zimga kelsam, o'zimning harbiy gospitalda yotgan ekanman. Podvalda joylashgan gospitalning o'zi vayron bo'lib ketgan edi. Ikkala oyog'imni operatsiya qilishibdi. Tuzalar-tuzalmas yana jangga kirdim.

G'alaba e'lon qilinganida navbatchilikda turgan edim. Birdan hamma qiyqirib, qichqirib bosh kiymini, oyoq kiyimini yechib osmonga ota boshlashdi. Kimkimni quchoqlab yig'lagan, kim kulgan, kim raqsga tushgan. Men uchun hamma azoblar tugagan edi. Quvonchimdan ko'zimdan duv-duv yosh quyilardi. Urush tugagach, bir yildan so'ng, ya'ni 1946-yil fevralida uyga qaytdim. Chunki 1943-yildagi oyog'imning operatsiyasidan asorat qolgandi. Qariyb bir yil yana Voronej gospitalida yotishga to'g'ri keldi.

Nochor bolaligim. Qonli urush maydonlarida kechgan yoshligim. Bularning barchasini eslash men uchun azob.



Ayniqsa, urush — dahshat, qiyinchilik va vahshiylikdan boshqa narsa emas. Bu taloto'plardan qanday omon chiqqanimga ishonolmas edim. O'z-o'zimga avvalgi Sa'dulla yo'q, u buncha qatag'on ichida omon qolishi mumkin emas, der edim. Men 1945-yilda qayta tug'ildim. Urushdan I, II darajali orden va medallar bilan mukofotlangan bo'lsam-da, nogiron bo'lib qaytdim. Gospitalda yotganimda "Alifbo"ni o'rgandim, harflarni harflarga to'qishtirib, o'qish-yozishni o'zlashtirdim. Uyga qaytgach yana kolxozda brigadir bo'lib ishlay boshladim. Mehnatda suyakim qotmaganmi, tinim bilmay ishlardim. Lekin 1947–52-yillari qahatchilik, ocharchilik... Qiziq davrlar edi, 18 yoshdan boshlab bo'ydoqlik solig'i solinardi. Shuning uchun yoshlarning ertaroq turmush qurishi soliqdan ozod bo'lishi uchun edi, aslida. Bu endi anglab yetсам o'sha davrda tekin, arzon ishchi kuchini oshirish maqsadida qilingan tadbir bo'lgan ekan. Boshida Chorshanbadagi ruslarga payokka non berilgan, lekin oddiy xalqqa yo'q. Keyinchalik berila boshlandi, 150 gr.dan odam boshiga...1952-yildan keyingina odamlarning qorni nonga to'ydi, bolam.

24 yil brigadirlik qildim. Doim rejadagidan ham ortig'i bilan hosil olardim. Mehnatlarimni munosib taqdirlab, "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan paxtakor" unvonini berishdi. Shundan keyin 70-yillarda Qarshi cho'lini o'zlashtirishga ketdim. Kolxozga rais bo'li, deyishdi, yo'q dedim. 7-sovxoza bo'lim boshlig'i bo'lib ish boshladim (o'sha sovxoz shakllanishida bobomning xizmati katta, deb qo'shib qo'ydi nabirasi Laziz). O'shanda 6-aprel kuni edi. Brigada a'zolarini yig'ib, tanishib olgach, gapni bir joyga qo'yib, kechasi bilan chigit ekdim. Ertalab "raykomdanman" deb bit-tasi keldi. Nega odamlarni kechasi bilan ishlatding, nega chigitni ivitib ekding, nega tepadan buyruq kutmaysan, degan gaplar bilan rosa meni ishdan chalg'itdi. Oxiri "qaysar-ekansan" deb achchiq qilib ketib qoldi. Yaxshilab chaqimchilik

qilgan shekilli, raykom buvaning o'zi keldi. Yana o'sha gaplar. Tushuntirdim, men Shahrisabzda martning boshidan chigit ekardim, bu yerga kech keldim. allaqachon urug' qadash kerak edi, ivitganimga sababiyam shu. Traktorlarniyam kechasi bilan smena qilib ishlatdim, to'g'ri, negaki ikki kunlik ishni bir kunda qilib ulgurishimiz kerak, dedim. Shu chigitim unib chiqqach butun rayonlarni chaqirib tajribamizni o'rgatadigan seminar qilishdi. Eng esimda qolgani — avgustning o'rtasiga qolmay paxtam lo'ppi-lo'ppi bo'lib yetildi. 12-avgust kuni shaxsan Sharof Rashidov yo'lda o'tayotib, to'xtab paxtamni oralab ketdi. Yugurib yaqiniga borgunimcha qo'llariga paxta terib oldimga keldi va "Nima deb o'ylaysiz, necha kunda rejani bajara olasiz?" dedi. Bugun tersam, bugun bajaramiz, dedim. Obkom sekretari Mamash Allayorovga topshiriq berdi va ertasi kuni to'liq terib, rejani ortig'i bilan bajarib chiqqanman. Mehnatlarim evaziga to'rtta yengil avtomobil sovg'aga oldim. "Hurmat belgisi", "Shuhrat", "Jasorat" ordenlari, medallar va bir qancha faxriy yorliqlar bilan mukofotlandim. Onajonim "Senga alla aytayotganimda "Bir qo'lida o'z rizqi, bir qo'lida el rizqi bo'lsin", deganman bolam. Rizqing el bilan, falonchining yetim bolasining qo'lini halolla, pistonichining o'g'lining boshini ikkita qilish kerak, u qo'shni-mizning bug'doyiga qarash, bunisiga u olib ber, bu olib ber, deb birovlariga yordam berishga chorlardir. Onamning allasi duosimidi, deyman.

Men ayni zamon yoshlariga juda-juda havas qilaman. "O'zbekiston-24" kanalidan boshqa ko'rsatuvni ko'rmayman. Yurtimizdagi hamma yangiliklar axborotini beradi. Yurtboshining so'zlarini yuragimga yaqin olib eshitaman. Ayniqsa, koronavirus ofatini bartaraf etishda ozmuncha fidoyilik, elga mehribonlik o'z aksini topyaptimi? Bolalarimga, nevaralarimga tahlil qilib beraman. Elning to'q yashashi, tomorqa uchun berilayotgan imkoniyatlar meni ruhlantiradi. Tomorqa — o'zini bilgan odam uchun koni foyda. Yoshlar mehnat qilmasdan, sal narsaga bozorga chopishga o'rganib qolishdi. Bir bog' ko'kpiyoq uchun ham bozorga borishadi-yey".

Umr atalmish sinov maydonida bir qo'lida sabr, bir qo'lida matonat bilan 100 yoshni qarshilagan Sa'dullo ota Jabborov bir asrlik hayotidagi mashaqqatlardan o'ziga shiorlar to'qib olgan, bu davr unga katta bir mas'uliyat, yosh avlodga hayotiy ta'lim-tarbiyani berishdek yukni his etadi. Bu insonga qarata: "Siz nafaqat bir asrlik mehnat-u shijoat tarixi bor qahramon, balki mardlik, sadoqat, jasorat timsolisiz", deymiz.

Jongul VALIYEVA,
Shahrisabz shahridagi
1-IDUMI tarix fani o'qituvchisi

Immunitet — kasalliklar qalqonidir

Immunitet — organizmning viruslar va infeksiyalarga qarshi kurashuvchi, saraton hujayralarini o'ldiruvchi o'ta muhim qobiliyati hisoblanadi. Organizmning immun tizimini mustahkamlashning tabiiy va tibbiy yo'llari mavjud.

Mutaxassislar ta'kidlashicha, tez-tez stress holati, noto'g'ri ovqatlanish, doimiy uyqusizlik, uzoq vaqt o'tibda bo'lish, haddan tashqari ko'p jismoniy ish, va aksincha, harakatsiz turmush tarzi, zararli odatlar — chekish, alkogol, giyohvand moddalar iste'moli immunitetni tushirib yuboradi.

Immunitetning kuchli bo'lishi ichakning to'g'ri ishlashiga ham bog'liq: unda immun tizimi "hujayralari"ning 80 foizi mavjud. Biz iste'mol qiladigan har qanday mahsulot immunitetni kuchaytirishi yoki zaiflashtirishi mumkin. Bunda to'g'ri ovqatlanish, darmon dorilarga boy meva-sabzavotlarni ko'proq iste'mol qilish juda muhim.

Immunitetni ko'tarish esa salomatlikni mustahkamlashning asosi hisoblanadi. Immun tizimining zaiflashishi nafaqat ma'lum bir vitamin yoki minerallar yetishmasligi, balki hayot tarzining va kun tartibingizning noto'g'ri tashkil etilishi tufayli ham bo'lishi mumkin.

Organizmning himoya kuchlarini dori-darmonlarsiz ham oshirish mumkin. Buning uchun:

- har kuni bir vaqtda uxlashga yoting;
- kunni bir piyola choy ichish bilan boshlang;
- shamollashning ilk belgilari paydo bo'lishi bilan chora ko'ring; ya'ni, maydalangan mayiz va yong'oqqa asal hamda limon sharbati qo'shib, aralashtiring. Ushbu aralashmani shamollashning ilk alomatlarini seza boshlashingiz bilan kuniga uch marta 1 osh qoshiqdan iste'mol qiling. Bundan tashqari, na'matak qaynatmasiga asal qo'shib ichib turish ham shamollagan vaqtda katta samara beradi;

— yetarlicha suv iching; organizmning katta qismi suvdan iborat bo'lganligi tufayli, u har kuni ma'lum miqdordagi suvga ehtiyoj sezadi. Olimlar ushbu me'yorni 8 stakan deb belgilagan. Suvsizlanish natijasida organizmning asosiy funksiyalari, jumladan infeksiyalarga qarshi kurashish qobiliyati susayadi;

— tozalikka rioya qiling; qo'llarni tez-tez yuvib turing.

Bundan tashqari, ovqatlanish ratsioningizni o'zgartiring.

Oqsilga boy mahsulotlar: go'sht, baliq, dukkaklilar. Go'sht yoki baliqni har kuni, no'xat yoki loviyani esa haftada 1–2 marta iste'mol qilish lozim.

Meva-sabzavotlar: sabzi, lavlagi, karam, sarimsoqpiyozdan tortib, anor, mayiz, olmagacha.

Tarkibida kaliy bo'lgan mahsulotlar: kartoshka, o'rik, yong'oq, grechka va suli yormalari.

Qatiq mahsulotlari: qatiq va yogurtlar interferon ishlab chiqarilishini kuchaytiradi, shuning uchun ularni tez-tez tanovul qilish, hattoki salat va ovqatlarga qo'shib ichish tavsiya etiladi.

Har bir kishi ilmiy asoslangan shaxsiy va jamoat gigiyenasi qoidalariga ongli ravishda amal qilishi natijasida turli kasalliklarning oldini olishi lozim. Bu borada bolajonlarimizning iste'mol qiladigan ovqat ratsioniga e'tiborli bo'lish har bir ota-onaning mas'uliyati hisoblanadi.

O'g'iloy SHUKUROVA,
Uchqo'rg'on tumanidagi
9-maktabning biologiya
fani o'qituvchisi

Salomatlik — insonning eng katta boyligidir! Salomatlikda sportning tutgan o'rni beqiyos. Hozirgi kunda ko'plab kasalliklarning asosiy sababi kamharakatlilikdir. Muntazam harakatda bo'lish kishi salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Sport — salomatlik garovi

Ertalab toza havoda yurish, sayr qilish, yugurish, badantariya mashqlarini bajarish salomatlikning asosiy omillaridan hisoblanadi.

Yurish — eng oson jismoniy faoliyat turi bo'lib, kishi haftasiga kamida uch marta ertalabki yurish mashqlarini bajarishi tavsiya etiladi. Yurak mushaklari ishini yaxshilash, mushaklarning ohangini kerakli darajaga ko'tarish, suyak to'qimasini mustahkamlash, harakatlarning muvofiqligini yaxshilash va metabolizmni rag'batlantirish uchun bir vaqtning o'zida 1,5 km yurish eng asosiy va samarali usullardan biri hisoblanadi.

Agar siz ko'proq mashq qilishni xohlasangiz, yugurish sport turini sinab ko'ring. Uni kunlik mashg'ulotingizga aylantiring. Shuni unutmangki, toza havoda qisqa, ammo doimiy yugurish inson tanasiga ulkan shifobaxsh ta'sir ko'rsatadi va butun tana bo'ylab salomatlikni kafolatlaydi. Bu insonning yoshidan qat'i nazar, immunitet tizimini mustahkamlashga katta yordam beradi. Yurak va asab tizimlarini mustahkamlash uchun ushbu jismoniy mashqlar eng yaxshilari bo'lib, ular asosan ertalab amalga oshiriladi. Chunki bu vaqt tana mushaklari stressga moyil bo'lgan paytdir. Yurish va yugurishni qisqa masofalardan boshlab, masofani imkoniyatingizdan kelib chiqib oshirib borsangiz yanada foydalidir.

Sog'ligingizga befarq bo'lmang. Sport bilan shug'ullaning!

Botir SHARIPOV,
Arnasoy tumanidagi
13-maktabning jismoniy tarbiya
fani o'qituvchisi

Tabobat olamida

Baquvvat va sog'lom bo'ling!

Inson organizmi sog'lom, baquvvat bo'lishi uchun, avvalo, u vitaminlarga to'yingan bo'lishi kerak. Shunda immun tizimi mustahkam, turli xastaliklarni yengish oson bo'ladi. Jumladan, sabzi, sholg'om va turp kabi sabzavotlarda bir necha vitaminlar mavjudki, salomatlik uchun koni foyda.

Sabzi — soyabonguldoshlar oilasiga mansub ikki yillik o't o'simlik hisoblanadi. Yovvoyi holda Yevropa, Osiyo, Shimoliy Afrika, Amerika va Avstraliyada uchraydi. Sabzining sariq va oq navlarining vatani Afg'oniston, zarg'aldoq tuslarining vatani O'rta dengiz sohili mamlakatlari hisoblanadi.

Sabzi qadimdan madaniy holda ekilib kelinmoqda. Bundan 4000 yil avval dorivor o'simlik sifatida yetishtirilgan. Ildiz mevasi, barglari va urug'lari tabobatda qo'llanilib kelyapti.

Sabzi hujayralardagi oksidlanish-qaytarilish jarayonini uyg'unlashtiradi, uglevod almashinuvini yaxshilaydi, yengil surgi vazifasini bajaradi, ovqat hazm bo'lishini yaxshilaydi, ko'krak sutini ko'paytiradi. Gipovitaminoz hamda avitaminozda, darmonsizlikda, kamqonlikda keng ko'lamda tavsiya etiladi.

Sabzi sharbati, o'simlik urug'lari asosida tayyorlangan damlama bilan birgalikda jigaridagi va siydik yo'lidagi tosh kasalliklarini davolaydi. Nafas olish tizimi xastaligida, jumladan, bronxit yo'talida sabzi sharbati va asal omuxtasini iste'mol qilish samara beradi. Siydik haydovchi sifatida qovuqdagi tosh hamda qumlarni nuratadi. Sabzi urug'idan tayyorlangan damlama yel haydaydi, ovqat hazm qilish a'zolarining faoliyatini yaxshilaydi. Urug'lari juda foydali bo'lib gijjalarni ham yo'qotadi.

Sholg'om — karamguldoshlar oilasiga mansub ikki yillik ildiz mevali sabzavot. Kundalik hayotimizda keng iste'mol qilinadigan sabzavotlardan biri hisoblanish sholg'om ildiz mevalari shifobaxsh ne'mat sifatida qadrlanadi. Sholg'omning shifobaxsh xususiyatlari qadimdan ma'lum. Qaynatib pishirilgan sholg'om

ko'krak qafasini va tomoqni yumshatishda ishlatilgan. Go'sht bilan qaynatib iste'mol etilsa, kishiga mador, ko'zga foyda berishi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Xalq tabobati amaliyotida sholg'omdan o'pka, nafas yo'llari kasalliklarida, isitma baland bo'lganda, yurak bezovtalanishida foydalanilgan. Unda siydik haydash, jarohatlarni tuzatish, og'riqsizlantirish xususiyatlari bor. Qaynatib pishirilgani, shuningdek, sharbati ziqqinafas, iztirobli yo'tal paydo bo'lganda, o'tkir laringitda, shamollash natijasida ovoz yo'qolganda, uyqusizlikda ijobiy natija berishi qayd qilingan.

Uy sharoitida sholg'omdan damlama tayyorlash uchun 2 oshqoshiq maydalangan sholg'om ustiga bir choy kosa qaynoq suv solib, 15 daqiqa davomida qaynatiladi va ichiladi. Bir kosa qaynatma uyqu oldidan iste'mol qilinsa tinchlantiruvchi dori sifatida ta'sir ko'rsatadi. Qaynatma sharbati bilan g'arg'ara qilinadigan bo'lsa, tomoq va tish og'rig'iga davo bo'ladi.

Turp — salqin mavsumlarda oshxonamiz bisotidan ayrilmaydigan tabiat ne'matlaridan biri. Turp karamguldoshlar oilasiga kiruvchi ikki yillik sabza-

vot hisoblanadi. O'zbekistonning barcha viloyatlarida yetishtiriladi. Xalq tabobatida turpning qaynatib pishirilgani shamollashga qarshi, peshob haydovchi, balg'am ko'chiruvchi, tomoq va o'pka kasalliklariga davo sifatida tavsiya etiladi. Tanani qizdiruvchi, og'riqlarni tez qoldiruvchi malham sifatida qo'llaniladi. Bundan tashqari, xalq tabobatida ko'kyo'talni, nafas olish yo'llari shamollashini davolashda turp sharbatiga asaldan teng miqdorda aralashtirib kuniga 3–4 marta bir osh qoshiqdan iste'mol qilish amali ham bor. Turp ichi o'yilib asal solinadigan bo'lsa, xushta'm sharbat ajraladi. Mazkur sharbat peshob yo'lida mavjud bo'luvchi mayda toshlarni nuratishi bilan birga, o't qopchasining yallig'lanishini yengillik beradi. Shuningdek, qizamiq, bronxit, o'pka sili kasalliklarini davolashda ham ishlatiladi. Turp organizmda ortiqcha xolesterin to'planishiga imkoniyat tug'dirmaydi va ateroskleroz kasalligining oldini olishda hamda davolashda muhim ahamiyatga ega. Ildizmevasi me'da-ichak yarasi, gastrit, enterit, gepatit va yurak kasalliklarida iste'mol etilishi lozim ko'rilmaydi.

Hazorasp tumanidagi
45-maktabning biologiya
fani o'qituvchisi
Feruz QALANDAROVA
tayyorladi.



TOSHKENT KIMYO-TEKNOLOGIYA INSTITUTINING ABITURIYENTLARGA MUROJAATNOMASI

AZIZ ABITURIYENT!

Avvalo, Sizga mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari orasidan bizning **Toshkent kimyo-texnologiya institutini** tanlaganingiz uchun o'z minnatdorchiligimizni bildiramiz.

Bizning jamoa o'z oldiga zamonaviy bilimlarni egallab, sohaning yetuk mutaxassisi bo'lishni hamda jonajon Vatanimiz ravnaqiga hissa qo'shishni niyat qilgan intiluvchan yoshlar o'z maqsadlariga yetishishida ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlaydi va bor imkoniyatlarini safarbar etadi.

2020/2021-o'quv yilida **Toshkent kimyo-texnologiya instituti** kunduzgi va sirtqi ta'lim shakllari bo'yicha **22 ta** bakalavriat ta'lim yo'nalishlarida **1675 nafar** talabani qabul qiladi.

Davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan yoshlarning oliy ta'lim olishlari uchun yaratilayotgan sharoitlar yildan yilga kengayib, inson kapitaliga davlat tomonidan juda katta investitsiya kiritilmoqda. Bunday g'amxo'rlik natijasida talabalikka qabul qilingan yoshlar soni oxirgi uch yilda uch barobarga ortdi. Joriy yilda abituriyentlarning hujjatlarini ro'yxatdan o'tkazish to'liq

masofadan amalga oshirildi. Bizning Toshkent kimyo-texnologiya institutiga kirish uchun **12995 nafar** abituriyent hujjatlarini ro'yxatdan o'tkazdilar.

Bugungi kunda butun jahonda kechayotgan pandemiya sababli mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalariga kirish imtihonlari muddatlari kechiktirildi. Bu avvalo, Siz — yoshlarning salomatligingizni o'ylab, o'z bilimingizni namoyon qilish uchun qulay va xavfsiz shart-sharoit yaratish maqsadida qilindi.

Muhtaram Prezidentimizning tashabbusi bilan kirish imtihonlari shaharlar va viloyatlardagi markaziy stadionlarda, ya'ni ochiq maydonlarda karantin talablariga qat'iy rioya etgan holda 2020-yil sentabr oyining 2-sanasidan boshlab o'tkazilishi rejalashtirildi.

Siz **pasportingiz va DTM ruxsatnomangiz bilan** ruxsatnomada ko'rsatilgan manzilga belgilangan vaqtda yetib kelishingiz zarur. Eslatib o'tamiz, DTM ruxsatnomalarini joriy yilning **22-avgustidan boshlab DTM sayti (www.dtm.uz)**dagi **shaxsiy kabine**tingiz orqali olishingiz mumkin!



Aziz abituriyent!

Imtihon kuni belgilangan manzilga karantin qoidalariga rioya qilib, xavfsizligingizni ta'minlab, yaxshi kayfiyatda va o'z vaqtida yetib kelishingizni so'raymiz.

Qadrli ota-onalar va yaqinlaringizdan imtihon kunlari uyda qolib, imtihon jarayonlarini onlayn kuzatib borishlarini so'raymiz.

Kirish imtihonlarining o'tish muddati, jadvali va natijalari hamda o'zingizni qiziqtirgan barcha savollarga javoblarni

tkti.uz sayti,

QABUL-2020|Toshkent kimyo texnologiya instituti (https://t.me/qabul2020TKTI) "Telegram" kanalidan olishingiz,

shuningdek,

qabul@tkti.uz elektron manziliga

yoki (95) 478-80-82 raqamli telefonga

murojaat etishingiz mumkin.

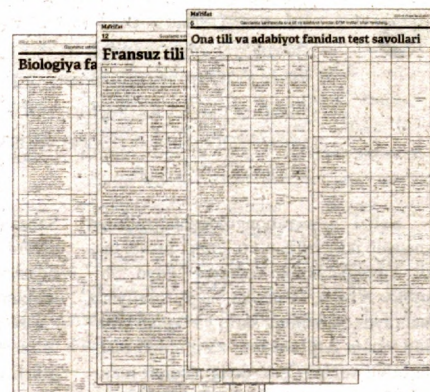
Unutmang, faqat puxta tayyorgarlik va kuchli bilim bilangina talaba bo'lish baxtiga muayassar bo'lishingiz mumkin. Shunday ekan, bir daqiqa ham bilim olish va o'z ustingizda ishlashdan to'xtamang. Ushbu sinovlardan muvaffaqiyatli o'tib olishingizda ulkan zafarlar tilaymiz.

Omad yor bo'lsin!

O'QUVCHILAR VA ABITURIYENTLAR DIQQATIGA!

Gazetamiz o'quvchilar va abituriyentlarga yordam tariqasida yangi — "Ma'rifat" repetitori" ruknini tashkil etmoqda. Mazkur rukn ostida oliy o'quv yurtiga qabul imtihonlaridagi majburiy uch fan — ona tili, matematika va O'zbekiston tarixidan topshiriq va testlar muntazam e'lon qilib boriladi. Bu orqali abituriyentlar ushbu fanlarni tizimli va taqvimiy asosda o'rganish hamda bilimlarini o'z vaqtida sinovdan o'tkazib, monitoring qilib borish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, e'lon qilinadigan testlardan variativ sinflar va barcha sinf o'quvchilari uchun sinov testlari sifatida foydalanish mumkin.

Hurmatli abituriyentlar! Imtihonlarga "Ma'rifat" gazetasini bilan birga tayyorgarlik ko'ring!



Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi,
O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Respublika kengashi.

Bosh muharrir: Husan NISHONOV

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. V-4290. Tiraj: 8658.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:

qabulxona — (71) 233-50-55;
kotihiyat — (71) 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
(71) 233-42-92 (faks), (71) 233-56-00.



"Ma'rifat" dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

MANZILIMIZ:

100083, Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy.
Web-site: www.marifat.uz

Dizaynerlar: Mahmut Toshova, Faxriddin Rahimov.
Navbatchi muharrir: Mahmud Rajabov.
Navbatchi: Faxriddin Rahimov.

Gazeta haftaning chorshanba kuni chiqadi.

"O'zbekiston" nashriyat-matbaa ijodiy uyida chop etildi.
Korxona manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.
O'zA yakuni — 21.30 Topshirildi — 21.00

1 2 3 4 5 6